

Assessing the Possibility of Prosecuting the Uyghur's Genocide before the International Criminal Court

Housein Aghaei Janat Makan^{1*}, Noormohammad Nowruzi²

1. Associate Professor, Law Department, Faculty of Law and Political Science, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

*Corresponding Author: Email: housein_ghaei@yahoo.com

2. Assistant Professor, Law Department, Faculty of Law and Political Science, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Email: nowruzi398@gmail.com

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2022.356840.2157

Received:
9 July 2022

Accepted:
4 September 2022

Published:
4 June 2024

ABSTRACT

Genocide is one the most important International Crimes that has been adopted by the Rome 1998 Statute of the International Criminal Court and set out punishment for it in this international instrument. The crime of genocide has been conceived as mother of crimes in the doctrine. Taking place this crime in China against Uyghur Muslims has been under debate in these years. Recent report of Newlines Institute for Strategy and Policy about the Uyghur genocide allege signifies important of the issue and has attracted attention of the media and global society. This article attempts to investigate the issue through scrutinize the questions bellow: has the Actus Reus of the crime of genocide in events sequence concerned with Uyghurs proven? Does it verify requisite jurisdictional threshold for initiate investigations by the Prosecutor of ICC? What is

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

the responsibility of Chinese authorities for the crimes mentioned above? In this article, intellectual effort was exerted in order to reach valid answers for the questions about the Uyghur genocide in Xinjiang region. Based on the documents and reports of different International authorities and organizations, it was revealed that the Actus Reus of the genocide was committed. Although normative and legal possibilities in Rome Statute provides proper conditions for investigating the issue, a bulk of practical obstacles and serious impediments cause the ICC prosecutor refrain from carrying it out. This study also confirms Chinese officials' international criminal responsibility- at the national and local level- and their mercenaries' for the Uyghur genocide. The method used in this study is analytic-descriptive one specially analysis related international documents and reports in order to evaluate elements of the crime of genocide.

Keywords: Uyghurs, Genocide, China, International Criminal Court, Threshold Jurisdiction.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Housein Aghaei Janat Makan: Conceptualization, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Supervision, Project administration.

Noormohammad Nowruzi: Conceptualization, Methodology, Investigation, Writing - Review & Editing.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Aghaei Janat Makan, Housein & Noormohammad Nowruzi. "Assessing the Possibility of Prosecuting the Uyghur's Genocide before the International Criminal Court". *Journal of Legal Research* 23, no. 57 (June 4, 2024): 7-42.

Extended Abstract

Genocide is one of the most important International Crimes that has been conceived as mother of crimes in the doctrine. This term was first coined by Raphael Lemkin in 1944 in order to describe acts that are intended and planned to destroy, in whole or in part, national, ethnical, racial or religious groups. The intellectual and practical effort of Lemkin and many international activists and the support of some governments led to criminalization of genocide in the framework of international law and international criminal law, and the search for legal and institutional mechanisms for criminal prosecution and punishment was put on the agenda of the international community. As in the statutes of the Special International Criminal Tribunals and the statutes of the International Criminal Court (ICC), genocide is considered one of the major crimes under the jurisdiction of these courts and the punishment has been determined for it. Since the invention of the term genocide by Lemkin and its use in international law until today, this concept has been used to describe and remember various historical events, including the massacre of Greeks and Armenians at the end of World War I, the massacre of Jews in World War II (Holocaust), the massacre of Muslims and ethnic cleaning in Bosnia in the 1990s, the Tutsi massacre in Rwanda in the 1990s, and the Rohingya massacre in Burma since 2016. The Political Instability Task Force estimated that forty-three genocides occurred since 1956 until 2010, resulting in the deaths of at least fifty million civilians. One of the latest examples of the use of the concept of genocide in the international community is the use of this concept to describe and criticize the policies, decisions and actions of the government of the People's Republic of China towards the Muslim Uyghurs living in Xinjiang. Uyghurs, who are considered to be Turkic tribes of Central Asia, most of their population live in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region centered on Urumqi in northwest China, and most of them are Sunni Muslims. The Uyghur population in Xinjiang is estimated to be around 12 million people.

The Xinjiang region, as the main homeland of the Uyghurs, was conquered by the Chinese Empire in 1759 during the reign of the Qing Dynasty and became a part of this empire. In the past few centuries, this region has witnessed several confrontations between the Uyghurs and the central government of China, and the desire for separation and independence from China has been the main reason for the Uyghur rebellion. The Uyghurs of Xinjiang managed to establish an independent country called the Republic of East Turkestan in at least two periods (1933-1934 and 1944-1949), which of course did not last long and soon collapsed. The efforts of the Uyghurs to separate from China and gain independence have not only failed so far, but have become an excuse

that the government of the People's Republic of China, especially in recent decades, resorted to extensive and severe measures to pressure and suppress the Uyghurs. China, which is very concerned about the separatist tendencies of the Uyghurs and calls them separatists and extremist Muslim terrorists, took advantage of the opportunity after the attacks of September 11, 2001, to expand and intensify its repressive measures against the Uyghurs, and such measures to justify and legitimize the title of the global war against terrorism.

In line with the United State's alleged global war against terrorism, the Chinese government has used this excuse to justify the increasing pressure and repression of the Uyghurs and has declared that it will fight against the triple demons of "separatism, religious extremism and international terrorism" in Xinjiang at any cost. In such a context that the Chinese government has raised the flag of the fight against separatism, religious extremism and terrorism, a series of wide-ranging measures were planned and implemented in Xinjiang against the Uyghurs, including government-mandated homestays, mass internment and mass arbitrary arrests, mass birth-prevention and forcibly sterilizing Uyghur women, forcible transfer of Uyghur children to State-run facilities, eradication of Uyghur identity, community and domestic life, selective targeting of intellectuals and ethnic leaders, execution or killing of many targeted people and the like. Planning and carrying out such actions has caused some governments, international human rights organizations, think tanks and global media accuse Chinese government of committing the Uyghur genocide; in such a way that some mentioned sources refer to this situation under the name of "Chinese Holocaust". Accusing the Chinese government and its officials, agents and appointees of committing genocide against the Uyghurs has prompted many to remind the necessity and urgency of paying attention to this issue and taking appropriate measures by the international community, especially the need for the International Criminal Court to react in this regard; because they consider genocide as a clear and severe attack on the conscience of humanity and a violation of the fundamental norms and values of the international community. In this regard, in the current research, the question is raised that to what extent can the actions of the Chinese government and its national and local officials and agents in the Xinjiang region against the Uyghurs be considered as an example of committing the crime of genocide? And assuming that the Uyghur genocide was committed by the Chinese government and its officials and agents, what is the capacity of the legal standards and institutional arrangements of the international community to deal appropriately and timely with the orderers, organizers and perpetrators of such a crime? The method used in this study is analytic-descriptive one specially analysis related international documents and

reports in order to evaluate elements of the crime of genocide.

This Page Intentionally Left Blank

امکان‌سنجی رسیدگی به اتهام نسل‌زدایی اویغورها در دیوان کیفری بین‌المللی

حسین آقایی جنت‌مکان^۱، نورمحمد نوروزی^۲

۱. دانشیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
*نویسنده مسئول: housein_aghaci@yahoo.com
۲. استادیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
nowruzi398@gmail.com

چکیده:

نسل‌زدایی یکی از مهم‌ترین جنایات بین‌المللی است که در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی پیش‌بینی و برای ارتکاب آن مجازات تعیین شده است. در دکترین حقوقی از آن به‌عنوان مادر جرایم یاد می‌شود. گمان‌رخداد این جرم در کشور چین و در ارتباط با اقلیت قومی اویغورهای مسلمان، چندین سال است که محل بحث و گفتگو است. گزارش اخیر مؤسسه افق‌های نوین برای استراتژی و سیاست‌گذاری در واشنگتن، بیانگر اهمیت بررسی موضوع نسل‌زدایی اویغورها است که تا حدودی توجه جامعه جهانی و رسانه‌ها را نیز به خود جلب کرده است. هدف اصلی پژوهش حاضر، پاسخ به پرسش‌هایی است از این دست که تا چه میزان می‌توان در زنجیره اقدامات و رخداد‌های ناظر به وضعیت اویغورها، عناصر مادی جنایت نسل‌زدایی را به‌گونه‌ای محرز انگاشت که بتوان بر پایه آن ادعای تحقق آستانه صلاحیتی پیش‌نیاز شروع اقدامات تحقیقی از سوی دادستان را موجه و معتبر دانست؟ و تا چه میزان می‌توان مسئولیت اعمال

پژوهش‌کده حقوق

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2022.356840.2157

تاریخ دریافت:
۱۸ تیر ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:
۱۳ شهریور ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:
۱۵ خرداد ۱۴۰۳

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

و اقدامات انجام‌یافته علیه اویغورها را متوجه مقامات دولتی چین دانست؟ تکاپوی فکری سامان‌یافته در نوشتار پیش رو، به‌منظور یافتن پاسخ‌هایی معتبر برای این پرسش‌ها گویای آن است که به استناد شواهد و داده‌های برگرفته از اسناد و گزارش‌های پرشمار انتشاریافته از سوی نهادها و مراجع بین‌المللی می‌توان رخداد مصادیق متعدد پاره‌های پنج‌گانه عنصر مادی جنایت نسل‌زدایی علیه اویغورها در منطقه سین کیانگ را محرز دانست، اگرچه وجود پاره‌ای تنگناها و موانع عملی مهم باعث گردیده است تا ورود دادستان دیوان کیفری بین‌المللی به موضوع، به‌رغم امکان‌های حقوقی و هنجاری نهفته در اساسنامه دیوان، بسیار دور از دسترس در نظر آید. داده‌های ناظر به نقش تعیین‌کننده مقامات ملی و محلی چین و گماشتگان آنها، در طراحی، برنامه‌ریزی و پیاده‌سازی اقدامات منتهی به تحقق عناصر مادی جنایت نسل‌زدایی بر ضد اویغورها نیز جای تردید چندانی برای طرح مسئولیت کیفری بین‌المللی مقامات چینی باقی نمی‌گذارد. تکاپوی ذهنی معطوف به ژرف‌کاوی در پرسش‌های پژوهش، تجزیه‌وتحلیل داده‌ها و عرضه دستیافت‌های پژوهشی به اتکای روش تحلیلی - توصیفی سامان یافته است.

کلیدواژه‌ها:

اویغورها، نسل‌زدایی، چین، دیوان کیفری بین‌المللی، آستانه صلاحیتی.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

حسین آقایی جنت‌مکان: مفهوم‌سازی، تحلیل، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، نظارت، مدیریت پروژه.
نورمحمد نوروزی: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، تحقیق و بررسی، نوشتن - بررسی و ویرایش.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

آقایی جنت‌مکان، حسین و نورمحمد نوروزی. «امکان‌سنجی رسیدگی به اتهام نسل‌زدایی اویغورها در دیوان کیفری بین‌المللی». مجله پژوهش‌های حقوقی ۲۳، ش. ۵۷ (۱۵ خرداد ۱۴۰۳): ۷-۴۲.

مقدمه

جغرافیای جمعیتی قوم اویغور نشان می‌دهد اویغورها^۱ از اقوام ترک‌تبار ساکن در ایالت خودگردان سین (شین) کیانگ یا ترکستان شرقی (ایغورستان) به مرکزیت اورومچی در شمال غرب چین و با جمعیتی حدود ۱۲ میلیون نفر هستند.^۲ اویغورها در سایر کشورها نیز پراکنده‌اند و اغلب در شمار مسلمانان سنی مذهب هستند. تاریخ اویغورها به ۴۰۰۰ سال پیش باز می‌گردد و جاده تاریخی ابریشم از قلمروی سکونت آنها می‌گذشت. منطقه سین کیانگ که در سال ۱۷۵۹ و در زمان فرمانروایی خاندان چینگ به تسخیر امپراتوری چین درآمده و به قلمروی آن ضمیمه شده، در چند سده گذشته شاهد چندین رویارویی میان حکومت مرکزی و اویغورها بوده است که در پاره‌ای از آنها سودای جدایی و استقلال از چین، برانگیزنده اصلی طغیان اویغورها بوده و دست کم در دو مقطع (۱۹۳۴-۱۹۳۳ و ۱۹۴۹-۱۹۴۴) به تأسیس دولتی مستقل، اما مستعجل به نام جمهوری ترکستان شرقی انجامید.^۳

با این حال، تکاپوی اویغورها برای جدایی از چین و کسب استقلال، تاکنون به ثمر نرسیده است و حتی به دستاویزی مبدل شده است که دولت جمهوری خلق چین (زین پس: چین) به‌ویژه در دهه‌های اخیر، با توسل به آن، اقدامات گسترده و شدیدی را برای اعمال فشار و سرکوب اویغورها تدارک دیده و به عمل آورده است. چین که به شدت نگران گرایش‌های جدایی‌خواهانه اویغورها است و آنها را تجزیه‌طلب و تروریست‌های افراطی مسلمان می‌خواند^۴، پس از حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، با اغتنام فرصت، درصد برآمد تا اقدامات سرکوبگرانه خود علیه اویغورها را شدت و وسعت بخشیده و چنان اقداماتی را به‌مثابه بخشی از جنگ جهانی علیه تروریسم توجیه نموده و مشروعیت بخشد. دولت چین ضمن خوشامدگویی به جنگ جهانی اعلام‌شده آمریکا علیه تروریسم و همنوایی با آن، در توجیه فشار و سرکوب فزاینده خود در قبال اویغورها، اعلام داشته است با هر هزینه‌ای علیه شیاطین سه‌گانه «جدایی‌خواهی، افراط‌گرایی

۱. اویغور به معنای به هم پیوستن و گرد هم شدن است. نک: رشیدالدین فضل‌الله همدانی، جامع التواریخ، به کوشش محمد روشن و مصطفی موسوی (تهران: البرز، ۱۳۷۳). وی در تعریف لغت اویغور به پارسی آورده است: به ما پیوست و مدد و موافقت کرد.

2. Stanley Toops, "The Population Landscape of Xinjiang/East Turkestan", *Inner Asia*, 2, 2(2000), 155-157; Lindsay Maizland, "China's Repression of Uyghurs in Xinjiang", Council for Foreign Relations, Retrieved 7 June 2021 at www.cfr.org

3. Newlines Institute for Strategy and policy, *The Uyghur Genocide: A Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, 2021, 15.

4. Peter Hessler, *Oracle Bones: A Journey Between China's Past and Present* (New York: Harper Collins, 2006), 438.

مذهبی و تروریسم بین‌المللی» در سین کیانگ، مبارزه خواهد کرد.^۵ در چنین بافت و زمینه‌ای که دولت چین پرچم مبارزه بر ضد جدایی‌طلبی، افراط‌گرایی مذهبی و تروریسم را برافراشته است، مجموعه‌ای از اقدامات پدمانه در سین کیانگ علیه اویغورها برنامه‌ریزی و به اجرا گذاشته شد؛ شامل بازداشت‌های گسترده، پیشگیری از زادوولد، انتقال اجباری کودکان، هدف‌گیری گزینشی روشنفکران و رهبران قومی، اعدام یا قتل بسیاری از افراد هدف‌گیری شده و نظایر آن که باعث شده است تا گمان ارتکاب نسل‌زدایی اویغورها توسط دولت چین از سوی پاره‌ای دولت‌ها، نهادهای بین‌المللی حقوق بشری، اندیشکده‌ها و رسانه‌های جهانی مطرح شود؛ به‌گونه‌ای که برخی از مراجع یادشده، از این وضعیت، زیر نام هولوکاست چینی یاد می‌کنند. طرح اتهام نسل‌زدایی علیه دولت چین و مقامات و کارگزاران و گماشتگان آن، بسیاری را واداشته است تا ضرورت و فوریت توجه و اقدام جامعه بین‌المللی به‌ویژه دیوان کیفری بین‌المللی در این باره را یادآور شوند؛ چراکه نسل‌زدایی را تعرض فاحش به وجدان بشریت و زیر پا گذاشتن هنجارها و ارزش‌های بنیادین جامعه بین‌المللی می‌انگارند.

نسل‌زدایی به‌عنوان جرم جرم‌ها^۶ یا مادر جرایم، نامی است که در نوشته‌های علمی و دانشگاهی به آن می‌دهند. اصطلاح نسل‌زدایی^۷ برای نخستین بار پس از جنگ جهانی دوم و در سال ۱۹۴۵ از سوی رافائل لمکین آلمانی^۸ ابداع شد و در ادبیات حقوق بین‌الملل و حقوق کیفری بین‌المللی با اقبال گسترده روبه‌رو شد. نسل‌زدایی که در ابتدای ورود در ادبیات حقوقی ایران و در ترجمه متن کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی (۱۹۴۸)^۹ با عنوان کشتار جمعی^{۱۰} به کار رفته است، امروزه از سوی برخی حقوق‌دانان و پژوهشگران، زیر عنوان نسل‌کشی از آن یاد می‌شود. اتهام ارتکاب نسل‌زدایی توسط دولت‌ها، نهادها و اشخاص مختلف از آغاز قرن بیستم به این سو بارها مطرح شده است. از اتهام نسل‌زدایی آرامنه^{۱۱} توسط دولت ترک عثمانی در طول جنگ جهانی اول تا اتهام نسل‌زدایی اویغورهای

5. Maizland, Op. Cit.

6. Crimes of Crime

7. Genocide

۸. کریانگ ساک کیتی چایساری، حقوق کیفری بین‌المللی، ترجمه حسین آقایی جنت‌مکان (تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۳)، ۸۶.

9. The Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide of 1948

۱۰. در متون رسمی دولت ایران از جمله در قانون الحاق دولت ایران به کنوانسیون منع و مجازات نسل‌کشی مصوب ۱۳۳۴ خورشیدی در مقابل Genocide کشتار جمعی به کار گرفته شده است.

۱۱. نسل‌زدایی آرامنه که خود ارمنی‌ها آن را جنایت بزرگ می‌نامند، به نابودی عمدی و از پیش برنامه‌ریزی شده جمعیت ارمنی ساکن سرزمین‌های تحت کنترل امپراتوری عثمانی در اثنای جنگ جهانی اول (۱۹۱۵ تا ۱۹۱۷ میلادی) توسط

مسلمان در دهه‌های آغازین سده بیست و یکم توسط دولت چین و کارگزاران و گماشتگان آن در منطقه خودمختار سین کیانگ (گزارش بیست و پنج هزار صفحه‌ای مؤسسه آمریکایی افق‌های نوین برای استراتژی و سیاست‌گذاری)^{۱۲}،^{۱۳}

جنایت نسل‌زدایی در ماده ۵ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی به‌عنوان یکی از جنایات بین‌المللی در صلاحیت دیوان شناخته شده و در ماده ۶ اساسنامه، ارکان و عناصر این جرم به‌تفصیل تبیین شده است.^{۱۴} تصمیمات و آرای دادگاه‌های کیفری بین‌المللی (تصمیم دادستان دیوان در تعقیب عمر البشیر - رئیس‌جمهور پیشین سودان - که به سه فقره نسل‌زدایی متهم است)^{۱۵} نیز به‌دفعات از این جرم یاد کرده و برخی مرتکبان این جرم، محکوم به تحمل مجازات شده‌اند. بر این اساس می‌توان اذعان داشت که در حال حاضر، ممنوعیت نسل‌زدایی، به بخشی از حقوق بین‌الملل عرفی^{۱۶} تبدیل شده و یک قاعده آمره^{۱۷} محسوب می‌شود که تعهد در قبال آن در شمار تعهدات ارگاوومنس^{۱۸} یا تعهدات دولت‌ها در برابر کل جامعه بین‌المللی قلمداد می‌گردد. با این وصف، در خصوص رسیدگی به این جرم، خلأ هنجاری و

پان ترکیست‌های عثمانی و رهبران و پیروان قیام ترکان جوان اطلاق می‌شود. عملیات در قالب کشتارهای دسته‌جمعی و نیز تبعیدهای اجباری در شرایطی که موجبات مرگ تبعیدشدگان را فراهم آورد، انجام می‌پذیرفت. امروزه تعداد کل قربانیان نسل‌زدایی ارامنه حدود یک و نیم میلیون نفر برآورد می‌شود. نک: مهرداد احمدی ورامینی، به نقل از سایت اینترنتی پیام آفتاب در تاریخ ۱۳۹۲، تاریخ بازدید ۱۳۹۹/۱۲/۲۱

12. Newlines Institute for Strategy and Policy

۱۳. این گزارش از سوی یک کمیته متشکل از بیش از ۵۰ کارشناس حوزه حقوق بین‌الملل، مطالعات نسل‌زدایی، سیاست‌های قومی چین و منطقه با همکاری مرکز راول والنبرگ برای حقوق بشر آماده شده و اولین تحقیق مستقل درباره ادعای وقوع «نسل‌زدایی» در مناطق اویغورنشین ایالت سین کیانگ است. با توجه به اینکه تاکنون گزارش رسمی از سوی مراجع و سازمان‌های بین‌المللی تهیه و منتشر نگردیده این گزارش می‌تواند دادستان دیوان را در آستانه استفاده از اختیار مذکور در بند ۳ ماده ۱۵ قرار دهد.

۱۴. ابراهیم یاقوتی و عزیزه پهلوی، «مجازات جرم نسل‌کشی در دیوان بین‌المللی کیفری و دیوان‌های رواندا و یوگسلاوی»، مطالعات فقه اقتصادی، ۱، ۱ (۱۳۹۸)، ۴.

۱۵. حسین فخر، «مفهوم نسل‌کشی در پرتو رأی دیوان بین‌المللی کیفری رواندا» (همایش جهانی‌شدن حقوق و چالش‌های آن، مشهد، ۱۳۸۵).

۱۶. حمیدرضا جاویدزاده، «سیاست‌های پیشگیرانه سازمان ملل متحد در قبال نسل‌کشی»، پژوهش حقوق عمومی، ۱۳، ۳۳ (۱۳۹۰)، ۱.

۱۷. ستار عزیزی و محمد حاجی، «تعامل بین ممنوعیت قراردادی نسل‌کشی و قاعده آمره ممنوعیت نسل‌کشی»، حقوقی بین‌المللی، ۲۸، ۴۵ (۱۳۹۰)، ۱۳.

18. Wenqi Zhu and Binxin Zhang, Expectation of Prosecuting the Crimes of Genocide in China, in: René Provost & Payam Akhavan (eds), *Confronting Genocide (Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, 7)* (Cham: Springer Dordrecht, 2011), 173.

رویه‌ای وجود ندارد؛ بلکه در این زمینه، پشتوانه حقوقی و قضایی نسبتاً قوی وجود دارد. در همین راستا و در مقام تقریر بیان مسئله پژوهش، حال این پرسش مطرح می‌شود که تا چه میزان می‌توان اقدامات دولت و مقامات ملی و محلی جمهوری خلق چین در سنین کیانگ علیه اویغورها را مصداق ارتکاب جرم نسل‌زدایی قلمداد نمود؟ و با فرض اثبات ارتکاب جرم نسل‌زدایی در خصوص اویغورها، موازین حقوقی و ترتیبات نهادی نظام هنجاری جامعه بین‌المللی تا چه میزان ظرفیت آن را دارد تا بستر برخورد مناسب و به‌موقع با مرتکبان چنان جرمی را فراهم سازد؟ پرداختن به این پرسش‌ها از آن حیث درخور توجه است که از سویی برخی کارشناسان^{۱۹} و نهادهای بین‌المللی مانند دیده‌بان حقوق بشر^{۲۰} ارتکاب نسل‌زدایی علیه اویغورها را محرز ندانسته و اقدامات انجام‌گرفته در سنین کیانگ را زیر عنوان جنایات علیه بشریت توصیف می‌کنند و از سوی دیگر، با نظرداشت عدم عضویت دولت چین در اساسنامه دیوان^{۲۱}، امکان ارجاع قضیه اویغورها از سوی یک دولت عضو به دادستان دیوان برای تعقیب، محاکمه و مجازات عاملان کشتارها و شکنجه‌ها وجود ندارد.

همچنین مشکل دیگری که می‌تواند خودنمایی کند این است که دولت چین یکی از اعضای دائمی شورای امنیت سازمان ملل متحد است؛ در نتیجه استفاده از سازکار مقرر در بند الف ماده ۱۳ اساسنامه نیز منتفی خواهد بود. تنها چشم‌اندازی که وجود دارد، استفاده از اختیارات علی‌الرأس دادستان به‌موجب بند ج ماده ۱۳ اساسنامه است که آن هم دشواری‌های خاص خود را دارد، اگرچه می‌توان به آن اندیشید. به هر حال چنانچه دادستان دیوان بر مبنای اطلاعات دریافتی از منابع مختلف به این باور برسد که اقدامات دولت چین در رفتار با اویغورها نسل‌زدایی شناخته می‌شود، می‌تواند با شروع به ارزیابی‌های مقدماتی^{۲۲}، وظایف خود را انجام دهد و در صورت صدور اجازه تحقیق از سوی شعبه مقدماتی، تحقیقات^{۲۳} خود را آغاز نماید؛ مسیری که البته برای دیوان و دادستان آن، چندان هموار نیست، اما بازتاب‌دهنده آرزوهای جامعه جهانی برای تحقق عدالت کیفری است.

در نوشتار پیش رو، کوشش خواهد شد با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی، ابعاد مختلف مسئله مورد بررسی، در پنج مبحث واکاوی شود. ابتدا، نظریات مختلف درباره مبنای طرح اتهام نسل‌زدایی در

19. Peter Mattis, "Yes, the Atrocities in Xinjiang Constitute a Genocide", *Foreign Policy*, Retrieved 15 April 2021.

20. Helen Davidson, "Campaigners Call for Global Response to Unprecedented Oppression in Xinjiang", *The Guardian*, Monday, 19 April 2021.

۲۱. چین یکی از ۱۵۲ کشوری است که کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی ۱۹۴۸ را امضا کرده است.

22. Preliminary Examinations

23. Investigations

خصوص اقدامات انجام‌یافته علیه اوغورها در سین کیانگ شرح و ارزیابی می‌شود (مبحث نخست). سپس کم و کیف و چگونگی کسب اطلاعات توسط دادستان دیوان را مورد مطالعه و ارزیابی قرار می‌دهیم (مبحث دوم)، در ادامه به بررسی تحقق پاره‌های مادی جنایت نسل‌زدایی در چهارچوب اقدامات دولت چین خواهیم پرداخت (مبحث سوم). دست‌مایه بخش چهارم، درنگی است کوتاه و گذرا پیرامون عنصر معنوی نسل‌زدایی اوغورها (مبحث چهارم). در بخش پنجم نیز مسئولیت مقامات دولتی و نادولتی چین در قبال سیاست‌ها و اقدامات منتهی به نسل‌زدایی اوغورها، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد (مبحث پنجم). نتیجه‌گیری نهایی، بخش پایانی نوشتار حاضر خواهد بود. فرضیه کانونی که راهنمای مطالعه حاضر بوده، این است که به اتکای شواهد و قراین و اسناد و مدارک دسترس‌پذیر، به احتمال بسیار زیاد می‌توان ارتکاب نسل‌زدایی در خصوص اوغورها را احراز نمود، اگرچه قرار گرفتن این موضوع در دستورکار دیوان کیفری بین‌المللی از طریق تحقیقات علی‌الرأس دادستان، به دلیل وجود موانع عملی مهم، فرصت تحقق چندانی ندارد و از چشم‌انداز روشنی برخوردار نیست.

۱- چهارچوب نظری: مبانی اتهام نسل‌زدایی اوغورها در منطقه سین کیانگ

همان‌گونه که پیش از این یادآوری شد، بسیاری از کارشناسان و مراجع بین‌المللی، شواهد، ادله، مدارک و مستندات موجود برای احراز رخداد نسل‌زدایی اوغورهای سین کیانگ توسط مقامات و مأمورین و گماشتگان دولت چین در سال‌های اخیر را محرز می‌دانند؛ با این حال، کسانی که اتهام نسل‌زدایی را متوجه دولت چین و مقامات و مأمورین آن می‌نمایند، جملگی از مبنایی یکسان و یگانه برای طرح چنین اتهامی پیروی نمی‌کنند. عنوان‌کنندگان اتهام نسل‌زدایی اوغورها توسط دولت چین و کارگزاران و دست‌نشانندگان آن، مدعای خود را در مجموع، بر چهار رهیافت متفاوت استوار نموده‌اند: رهیافت نسل‌زدایی فرهنگی، رهیافت فرایندنگاری نسل‌زدایی، رهیافت مسئولیت مدنی دولت و رهیافت مسئولیت کیفری بین‌المللی.

۱-۱- رهیافت نسل‌زدایی فرهنگی

این رهیافت بر پایه فرض نوعی پیوند تنگاتنگ و ناگسستنی میان نسل‌زدایی و مفهوم اقلیت، استوار است و نقطه کانونی در فرایند نسل‌زدایی را زدودن هویت گروه‌های اقلیت هدف‌گیری شده می‌انگارد؛ به‌گونه‌ای که در ارزیابی رخداد نسل‌زدایی، ملاک محوری را سیاست‌ها و اقدامات معطوف به هویت‌ستیزی و

هویت‌زدایی می‌پندارد. مُروجان رهیافت نسل‌زدایی فرهنگی، اذعان می‌دارند که لمکین^{۲۴} در کسوت مبدع و واضع مفهوم نسل‌زدایی، این مفهوم را ناظر به پدیده‌ای فراگیر و چندگانه می‌پنداشت که به مثابه نوعی تهاجم سیستماتیک علیه گروهی از مردم و هویت فرهنگی متمایز آنها و جرمی جهت‌گیری شده بر ضد یک خویشتن متفاوت، از بنیاد، گوهری فرهنگی داشته^{۲۵} و در عین حال، هم‌زمان، دارای ابعاد گوناگون «سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، بیولوژیکی، فیزیکی، مذهبی و اخلاقی» نیز هست.^{۲۶} هواداران رهیافت اخیر، با انتقاد از برداشت و تعریف تنگ‌بینانه معاهده پیشگیری و مجازات جنایت نسل‌زدایی ۱۹۴۸، از پدیده نسل‌زدایی و نادیده انگاشتن ماهیت فرهنگی و هویتی این پدیده و تمرکز بر ابعاد فیزیکی و بیولوژیکی آن، بر ضرورت اصلاح چنان تعریفی تأکید دارند. در همین راستا، رهیافت مورد بررسی، با آنکه سیاست‌ها و اقدامات اتخاذشده دولت چین در سین کیانگ علیه اویغورها را با تعریف نسل‌زدایی در معاهده یادشده کاملاً همخوان ندانسته و از این رو قابل پیگرد از سوی دیوان کیفری بین‌المللی به شمار نمی‌آورد، اما چنان سیاست‌ها و اقداماتی را مصداق آشکار و تردیدناپذیر نسل‌زدایی فرهنگی قلمداد می‌کند.^{۲۷} از این دیدگاه اقداماتی همچون تصویب قانون امنیت ملی و قانون ضد تروریسم ۲۰۱۵، مقررات ضد افراط‌گرایی ایالت سین کیانگ ۲۰۱۶، سیاست ضربه سخت، بازداشت‌های گسترده در مراکز آموزش شغلی و مهارت‌آموزی، مغزشویی کودکان در مدارس شبانه‌روزی و پرورشگاه‌های دولتی، محدودسازی مجاری جامعه‌پذیری و آموزش و انتقال فرهنگی اویغورها را می‌توان جملگی، نشانه‌هایی از وقوع نسل‌زدایی فرهنگی در سین کیانگ به شمار آورد؛ چراکه به‌صورتی سیستماتیک و سازمان‌یافته، با هدف ایجاد «گسست بین نسلی» و «سیم‌کشی فرهنگی مجدد» اویغورها انجام گرفته و گونه‌ای «کارزار شدید باز - مهندسی اجتماعی اجبارآمیز» را بازتاب می‌دهد که پیامد نهایی آن، زدایش و نابودسازی هویت فرهنگی متمایز اقلیت اویغور خواهد بود.^{۲۸}

۱-۲- رهیافت فرایندانگاری نسل‌زدایی

رویکرد فرایندانگارانه بیش از آنکه نسل‌زدایی را یک رخداد یک‌باره و ناگهانی و نوعی وضعیت و محصول

24. Lemkin

25. Ciara Finnegan, "The Uyghur Minority in China: A Case Study of Cultural Genocide, Minority Rights and the Insufficiency of International Legal Framework in Preventing State-Imposed Extinction", *Laws*, 9, 1(2020), 5.

26. Ibid. 2.

27. Ibid. 15.

28. Ibid. 7-13.

نهایی قلمداد کند، آن را چونان فرایندی پیوسته و دگرگون شونده و جریانی پیاپی از مراحل و رخداد‌های درهم‌تنیده ترسیم می‌کند. هواداران این رهیافت، هم‌نوا با هواخواهان رهیافت نسل‌زدایی فرهنگی، صورت‌بندی ماده ۲ معاهده پیشگیری و مجازات جنایت نسل‌زدایی ۱۹۴۸ را به چالش خوانده و با تأکید ویژه بر ماهیت پیشگیرانه و حمایتی قاعده آمره منع نسل‌زدایی، به پیروی از گروهی اچ. استانتون، نسل‌زدایی را فرایندی متشکل از ده مرحله به‌هم‌پیوسته می‌دانند که مراحل ده‌گانه موردنظر، ضرورتاً توالی زمانی نداشته و ممکن است با همدیگر همپوشانی داشته باشند. مراحل ده‌گانه فرایند نسل‌زدایی به روایت استانتون^{۲۹} عبارت‌اند از: ۱- طبقه‌بندی؛^{۳۰} ۲- نمادین‌سازی؛^{۳۱} ۳- تبعیض؛^{۳۲} ۴- انسانیت‌زدایی؛^{۳۳} ۵- سازمان‌دهی؛^{۳۴} ۶- قطبی‌سازی؛^{۳۵} ۷- آماده‌سازی و مقدمه‌چینی؛^{۳۶} ۸- پیگرد و آزاررسانی؛^{۳۷} ۹- نابودسازی و ریشه‌کنی^{۳۸} و ۱۰- انکارگری.^{۳۹}

فرایندی نگریستن نسل‌زدایی و توصیف آن به‌مثابه پیوستاری از مراحل متمایز، اما درهم‌تنیده، به‌نوبه خود، دربردارنده نوعی جهت‌گیری هنجاری - تجویزی و حمایت‌گرانه است که بیش از همه، درصدد آن است تا چهارچوبی سنجش‌پذیر برای ارزیابی شرایط حمایت جامعه بین‌المللی از گروه‌های هدف اقدامات نسل‌زدایی و تجویز مداخله، تدارک نماید. بر همین اساس، پژوهشگران متمایل به فرایندنگاری نسل‌زدایی، با یادآوری اقدامات و سیاست‌های سیستماتیک و هدفمند اتخاذشده علیه اویغورها، مانند بازداشت‌های گسترده، شکنجه، محاکمات غیرعادلانه، قتل‌های فراقضایی، مصادره اموال، پیشگیری از فرزندآوری، عقیم‌سازی یا سقط اجباری و نظایر آن، این‌گونه سیاست‌ها و اقدامات را به‌روشنی، بیانگر شکل‌گیری و تداوم فرایند نسل‌زدایی در این منطقه می‌دانند. به‌زعم آنها فرایند نسل‌زدایی اویغورها در سین کیانگ، در شرایط کنونی، در مرحله هشتم، یعنی در مرحله پیگرد و آزار قرار داد و بر همین اساس به‌منظور پیشگیری از رخداد فجایع انسانی بزرگ و جبران‌ناپذیر، حمایت مؤثر جامعه بین‌المللی از اویغورها

29. Gergory Stanton, "The Ten Stages of Genocide", Retrieved 7 June 2021.

30. Classification

31. Symbolization

32. Discrimination

33. Dehumanization

34. Organization

35. Polarization

36. Preparation

37. Persecution

38. Extermination

39. Denial

و اتخاذ تصمیم‌ها و اقدامات تنبیهی علیه دولت چین را تجویز نموده و بلکه بسیار ضروری و فوری ارزیابی می‌کنند.^{۴۰} با این حال، رهیافت فرایند‌انگار، با نظرداشت سمت‌وسوی «دریافت هرژمونیک نسل‌زدایی» به روایت ماده ۲ معاهده ۱۹۴۸ و تأکید آن بر نابودی بیولوژیکی و فیزیکی گروه‌های هدف^{۴۱}، چشم‌اندازی برای ارجاع وضعیت سین کیانگ به دیوان کیفری بین‌المللی قائل نیست.

۱-۳- رهیافت مسئولیت بین‌المللی دولت

این رهیافت که بیش از همه در گزارش مؤسسه افق‌های نوین برای استراتژی و سیاست‌گذاری بازتاب یافته است، مفاد ماده ۲ معاهده پیشگیری و مجازات نسل‌زدایی ۱۹۴۸ را نقطه عزیمت خود قرار داده و با اتکا به تعریف این ماده از نسل‌زدایی و عناصر آن، مترصد است تا در پرتو ارزیابی میزان همخوانی و انطباق سیاست‌ها و اقدامات دولت چین در منطقه سین کیانگ با بندهای پنج‌گانه مندرج در مقررہ یادشده، امکان طرح مسئولیت بین‌المللی دولت چین را بسنجد و واریسی نماید. به‌موجب مفاد گزارش پیش‌گفته، ارکان مسئولیت بین‌المللی دولت در خصوص سیاست‌های اتخاذشده و اقدامات انجام‌یافته دولت چین علیه اویغورها در منطقه سین کیانگ، به‌روشنی، محرز و محقق است؛ از یک سو، اقدامات صورت پذیرفته علیه اویغورها بیشتر یا توسط نهادهای اجرایی، قانون‌گذاری و قضایی زیرمجموعه حکومت، طراحی و اعمال شده است و یا به دستور دولت و توسط گماشتگان غیردولتی انجام گرفته است که در هر دو صورت قابلیت انتساب به دولت چین را دارند.

از سوی دیگر، سلسله اقدام‌ها و عملیات سازمان‌دهی و اجراشده علیه اویغورها در نقض بندهای پنج‌گانه ماده ۲ معاهده نسل‌زدایی ۱۹۴۸ که چین هم در شمار اعضای آن می‌باشد، رخ داده است. بر این اساس، جامعه جهانی با نظرداشت تعهدات ارگاوئمنس ناشی از قاعده آمره منع نسل‌زدایی، می‌باید دولت چین را ملزم سازد تا در راستای بازگشت به ایفای تعهدات بین‌المللی خود، سیاست‌ها و اقدامات مورد نظر را بی‌درنگ، متوقف ساخته و به جبران خسارت آسیب‌دیدگان، اهتمام نماید.^{۴۲} در چهارچوب این رهیافت یادآوری می‌شود که به‌رغم آنکه از مفاد اسناد سیاستی و دستورات مراجع و مقامات حکومتی چین می‌توان شواهد و قراین فراوانی از قصد و برنامه‌ریزی آگاهانه در عملیات و اقدامات طراحی و اجراشده علیه اویغورهای سین کیانگ را برشمرد و ارائه نمود، اما از دیدگاه ارزیابی حقوقی، میزان

40. Henrietta Störig, "The Uyghurs of China: A Genocide in the Making, Tracking the Stages of Genocide" (B.A. diss., Malmö University, 2020), 25.

41. Ibid. 3.

42. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 47-50.

انطباق رفتار دولت چین با معاهده منع و مجازات نسل‌زدایی ۱۹۴۸، مسئله قصد و احراز آن، از اساس، موضوعیت ندارد؛ چراکه ممنوعیت نسل‌زدایی، یک قاعده آمره و هنجار قطعی و تخلف‌ناپذیر حقوق بین‌الملل عام به شمار می‌رود که دولت چین به‌عنوان یکی از اعضای معاهده یادشده به هیچ‌عنوان، مجاز به نادیده‌انگاری و نقض آن نیست و حق شرط اعلامی این دولت نسبت به ماده ۹ معاهده مور نظر، دولت چین را از تعهد قطعی و تخلف‌ناپذیر در قبال قاعده پیش‌گفته معاف نمی‌دارد.^{۴۳}

۱-۴- رهیافت مسئولیت کیفری بین‌المللی

انتشار روزافزون اخبار و اطلاعات و گزارش‌های تفصیلی مستند به اسناد و مدارک پرشمار درباره سیاست‌ها و اقدامات سازمان‌دهی شده و به اجرا درآمده علیه اویغورها در سین کیانگ، برخی پژوهشگران و حقوق‌دانان را بر آن داشته است تا بر پایه فرض رخداد نسل‌زدایی در منطقه یادشده، موضوع مسئولیت کیفری بین‌المللی مقامات و مأمورین دولتی و سایر اشخاص مؤثر و دست‌اندرکار در شکل‌گیری رخداد مذکور را در دستورکار قرار داده و پیرو آن امکان ارجاع وضعیت سین کیانگ به دیوان کیفری بین‌المللی را ارزیابی نمایند. در همین پیوند، پژوهش پیش رو را نیز می‌توان تکاپویی فکری به شمار آورد که از گذر آن کوشش به عمل آمده است تا دلایل احراز مسئولیت کیفری بین‌المللی اشخاص نقش‌آفرین در سیاست‌ها و اقدامات سازمان‌دهی و پیاده شده علیه اویغورها و به‌تبع آن امکان ارجاع موضوع به دیوان کیفری بین‌المللی، واکاوی و ارزیابی شود. در بخش‌های آتی پژوهش دلایل اتخاذ چنین رهیافتی آشکار خواهد شد.

۲- کسب اطلاعات توسط دادستان از منابع معتبر و ارزیابی آنها برای فعال‌سازی سازکار ماشه

به‌موجب مقررات اساسنامه، دادستان دیوان می‌تواند اطلاعات خود را از هر منبعی دریافت نماید (ماده ۱۱۵) و ماده ۱۰۴ آیین دادرسی و ادله) اما معمولاً دیوان، نظر دولت‌ها، ارکان ملل متحد، سازمان‌های بین‌دولتی یا غیردولتی یا سایر منابعی که به نظر دیوان معتبر شناخته می‌شوند را دریافت می‌کند.^{۴۴} در سایر قضایایی که در حال حاضر در خصوص دیگر کشورها در دیوان مطرح است، وضع به همین منوال است که دادستان ابتدا اطلاعات رسمی و غیررسمی را جمع‌آوری و آنها را تجزیه‌وتحلیل و راستی‌آزمایی

43. Ibid. 9-12.

44. See: Report on Preliminary Examination Activities 2020, the Office of the Prosecutor, 14 December 2020.

می‌کند. یکی از منابع معتبر و قابل اتکا، گزارش‌ها و اسناد سازمان‌های غیردولتی است.^{۴۵} سازمان‌های غیردولتی، بیشترین سهم را در توجه دادن دادستان دیوان به موضوعات و قضایا دارند.^{۴۶} گزارش مؤسسات خصوصی، نظیر گزارش مؤسسه افق‌های نوین برای استراتژی و سیاست‌گذاری که در زمینه حقوق بشر فعال می‌باشند، می‌تواند در بسترسازی برای فعال شدن سازکار ماشه مؤثر باشد. گزارش ۲۵ هزار صفحه‌ای مؤسسه پیش‌گفته به پشتوانه مستندات فراوان و دلایل قابل قبول و باورزای مثبتِ درخور توجه، دلالت بر آن دارد که وقوع جنایت نسل‌زدایی در قلمروی دولت چین محرز است. چنانکه در گزارش یادشده نیز آمده است سخنرانی‌های مقامات دولتی و نیز تصاویر ضبط‌شده از اردوگاه‌ها و مراکز نگهداری و بازآموزی، به‌روشنی از رفتارهای نسل‌زدایانه از نوع بیولوژیک و فرهنگی و مذهبی و آزار دینی با انگیزه چینی‌سازی^{۴۷} در ایالت خودمختار سین کیانگ حکایت دارد.

همچنین، در پیوند با یافته‌های گزارش مورد نظر، دادستان می‌تواند از شهود و مطلعین و نیز بزه‌دیدگان جنایات مشمول صلاحیت دیوان نیز تحقیق به عمل آورد (ماده ۱۵(۲)). با این وصف، گزارش مؤسسه افق‌های نوین برای استراتژی و سیاست‌گذاری می‌تواند به‌مثابه دستمایه‌ای انگاشته شود که چنانچه دادستان دیوان با نظرداشت مفاد آن به این نتیجه برسد که مبنای معقولی برای تعقیب و پیگیری موضوع وجود دارد، درخواستی را به انضمام کلیه اسناد و مدارک مثبت جمع‌آوری شده به‌منظور دریافت مجوز تحقیق، نزد شعبه مقدماتی ارسال نماید (ماده ۱۵(۳)). چنانچه شعبه مقدماتی، دلایل دادستان را قوی ارزیابی نموده و مبنای منطقی برای انجام تحقیقات را احراز کند اجازه شروع به تحقیقات را صادر خواهد کرد (ماده ۱۵(۴))؛ در نتیجه، یکی از وظایف مهم دادستان دیوان، ارزیابی حقوقی اقدامات و سیاست‌های دولت چین در قبال اقلیت قومی اویغور است. ناگفته نماند، دادستان دیوان نیز باید بر اساس مقررات اساسنامه، علاوه بر تشخیص صلاحیت خود (ماده ۵۸) و سایر معیارهای مذکور در اساسنامه، از جمله قابلیت پذیرش و استماع دعوا (ماده ۱۹)، منافع جامعه بین‌المللی و اقتضای عدالت (ماده ۵۳(۱))، اهمیت جرم و شدت جرم (ماده ۵۳(۲))^{۴۸} را برای ارزیابی مقدماتی قضیه، مدنظر

۴۵. محمود صابر، آیین دادرسی دیوان کیفری بین‌المللی، (تهران: نشر دادگستر، ۱۳۸۸)، ۱۰۹.

۴۶. سازمان‌های بین‌المللی برای جمع‌آوری دلایل و مدارک مربوط به نقض حقوق بشر در ایالت سین کیانگ با مشکلات زیادی مواجه هستند. به نقل از گزارش کمیته حقوق بشر کانون وکیلان انگلستان و ویلز، ۱۲.

47. Sinicization

۴۸. سهیلا کوشا، اسماعیل طهمورثی و فاطمه سوهانیان، «رویه قضایی دیوان کیفری بین‌المللی در گزینش پرونده‌های ارجاعی»، مطالعات حقوق عمومی، ۴۹، ۲(۱۳۹۸)، ۳۵۶.

قرار دهد.

۳- تحلیل حقوقی پاره‌های عنصر مادی نسل‌زدایی اویغورها

همان‌گونه که در مقدمه و در مقام تقریر مسئله پژوهش بیان شد، اهتمام نوشتار پیش رو معطوف به آن است تا احتمال وقوع و تحقق عنصر مادی جرم نسل‌زدایی در پی اتخاذ و اعمال سیاست‌ها، تصمیم‌ها و اقدامات مقامات ملی و محلی دولت چین علیه اویغورهای مسلمان سین کیانگ را واکاوی و ارزیابی نماید. پُر پیدا است که برآورده ساختن چنان مقصودی نیز در گروی درنگ و تأمل پیرامون دو موضوع خواهد بود؛ نخست، مؤلفه‌ها و پاره‌های عنصر مادی جرم نسل‌زدایی به‌طور عام و دوم، سنجش و ارزیابی سیاست‌ها، تصمیم‌ها و اقدامات دولت و مقام‌های چین علیه اویغورها از دیدگاه میزان انطباق آنها با پاره‌های عنصر مادی جرم نسل‌زدایی. در همین پیوند، در این بخش از پژوهش کوشش خواهد شد تا پس از برشمردن مؤلفه‌های عنصر مادی جرم نسل‌زدایی، به استناد منابع حقوقی همبسته، رفتار دولت و مقام‌های چین در قبال اویغورها از دیدگاه میزان همسویی و همراستایی با مؤلفه‌های یادشده مورد موشکافی قرار گیرد.

به‌موجب اساسنامه، به‌عنوان سند تشکیل یک دادگاه دائمی، دیوان کیفری بین‌المللی برای رسیدگی به جنایات چهارگانه مذکور در ماده ۵ از جمله نسل‌زدایی، تشکیل شده است. ماده ۶ اساسنامه رم، در تعریف نسل‌زدایی مقرر می‌دارد، نسل‌زدایی عبارت است از: یکی از اعمال مشروحه زیر که به قصد نابودی تمام یا بخشی از یک گروه ملی، قومی، نژادی یا مذهبی، به‌عنوان یک کل، ارتکاب می‌یابد:

۱- قتل اعضای یک گروه؛

۲- وارد کردن صدمه جسمی یا روحی شدید به اعضای یک گروه؛

۳- قرار دادن عمدی یک گروه در معرض وضعیت زندگی نامناسبی که منتهی به زوال قوای جسمی، کلی یا جزئی شود؛

۴- تحمیل اقداماتی که به قصد جلوگیری از توالد در یک گروه صورت می‌گیرد؛

۵- انتقال اجباری کودکان یک گروه به گروه دیگر.^{۴۹}

نسل‌زدایی در پاره‌های مادی یا مصادیق پنج‌گانه‌ای که در بالا گفته شد، باید همراه با عنصر روانی

۴۹. متن ماده ۶ عیناً برگرفته از متن ماده ۲ کنوانسیون منع و مجازات نسل‌کشی ۱۹۴۸ است.

لازم که شامل قصد عام و قصد خاص است، رخ داده باشد.^{۵۰} این موارد، انحصاری و نه تمثیلی هستند. آن‌گونه که از گزارش‌های نهادهای مجامع بین‌المللی به‌ویژه مراکز حقوق بشری استنباط می‌شود، رخداد گونه‌های پنج‌گانه بالا در رفتار مقامات چینی مشهود است. در گزارش مؤسسه افق‌های نوین برای استراتژی و سیاست‌گذاری اذعان شده است که بر اساس «اسناد روشن و قانع‌کننده»، دولت چین در منطقه سین کیانگ مرتکب همه اعمال پنج‌گانه مصداق نسل‌زدایی علیه اویغورها شده است. با فرض پذیرش چنین استنباطی می‌توان مسئولیت کیفری اعمال مذکور را متوجه مقامات حزب کمونیست چین و تمام مراجع و مقامات و گماشتگانی دانست که در وقوع چنان اعمالی نقش آفرین بوده‌اند. گزارش کمیته حقوق بشر کانون وکلای انگلستان و ولز^{۵۱} نیز موارد مذکور در گزارش مؤسسه آمریکایی افق‌های نوین را تأیید می‌نماید. همچنین صفحات روزنامه‌ها و شبکه‌های مجازی، مملو از اخبار و تصاویر ناخوشایند و آزاردهنده در خصوص برخورد نامناسب و غیرانسانی و مجرمانه با اقلیت قومی اویغورها از جمله تجاوز سیستماتیک به زنان اویغوری است که اشاره به آنها مثنوی هفتاد من کاغذ می‌شود. در زیر کوشش خواهد شد تا به استناد پاره‌ای گزارش‌های انتشار یافته از سوی مراجع و رسانه‌های بین‌المللی، شواهد و مصادیق مؤید رخداد پاره‌های پنج‌گانه جنایت نسل‌زدایی^{۵۲} در منطقه سین کیانگ ارائه شود.

۳-۱- قتل اعضای یک گروه

اگرچه گزارش‌های درخور توجه قتل عام و کشتار وسیع اویغورها، مشابه نمونه‌های تاریخی شناخته شده نسل‌زدایی مانند قتل عام ارامنه، کشتار سربریتسا در بوسنی هرزگوین، کشتار روندا و نظایر آن را تأیید نمی‌کند، اما پاره‌ای گزارش‌های معتبر و مستند به تحقیقات مستقل و گواهی شاهدان عینی، حکایت از آن دارد که گونه‌ای از عملیات و اقدامات هدفمند و برنامه‌ریزی شده توسط نهادهای و مقامات حکومتی چینی برای حذف فیزیکی و نابودی بیولوژیک بخش‌هایی از جمعیت قوم اویغور در جریان است. یکی از سیاست‌های کانونی و دامنه‌دار دولت چین در منطقه سین کیانگ برای کنترل و استحاله و چینی‌سازی اویغورها که پیاده‌سازی آن در عمل، زمینه‌ساز قتل و نابودی بیولوژیک شماری از اعضای مؤثر این گروه قومی شده است، سیاست بازداشت گسترده و نگهداری بازداشت‌شدگان در اردوگاه‌های بزرگ موسوم به

۵۰. محمدعلی اردبیلی، محمدجعفر حبیب زاده و حسین فخرناب، «نسل‌کشی و ضرورت جرم‌انگاری آن در حقوق ایران»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۱۰، ۳ (۱۳۸۵)، ۴.

51. Bar Human Rights Committee of England and Wales, "Responsibility of States under International Law to Uyghurs and other Turkic Muslims in Xinjiang, China", *Briefing Paper*, 2020.

۵۲. محسن شریفی، «ارکان نسل‌کشی در پرتو اسناد و رویه قضایی بین‌المللی»، تعالی حقوق، ۴، ۲ (۱۳۹۰)، ۶۹.

«اردوگاه‌های بازآموزی»^{۵۳} است.

مطابق گزارش‌های متعدد و متواتر، برآورد شده است که از سال ۲۰۱۷ به این سو بیش از یک میلیون نفر از مردم اویغور در این اردوگاه‌ها که از سال ۲۰۱۹ رسماً توسط دولت چین تحت عنوان «مراکز آموزش حرفه‌ای» نام‌گذاری شده‌اند به صورت انبوه و خودسرانه و بدون رعایت تشریفات قانونی و قضایی بازداشت شده‌اند.^{۵۴} گزارش‌های متکی به تصاویر ماهواره‌ای، گواهی شاهدان عینی و بررسی‌های میدانی از جمله گزارش کارشناسان مؤسسه سیاست‌گذاری راهبردی استرالیا^{۵۵} شمار اردوگاه‌های بازآموزی منطقه سین کیانگ را بین ۱۳۰۰ تا ۱۴۰۰ اردوگاه بزرگ برآورد کرده‌اند.^{۵۶} از آنجایی که بازداشت‌های انبوه و انتقال بازداشت‌شدگان به اردوگاه‌های یادشده، خودسرانه و بدون انجام تشریفات قانونی و قضایی انجام می‌شود، از این رو بستر برای ناپدیدسازی اجباری، اعدام‌های پنهانی و قتل‌های فراقضایی کاملاً مهیا است، به گونه‌ای که بسیاری از بازداشت‌شدگان نتوانسته‌اند از اردوگاه‌های محل نگهداری خود جان به در ببرند.^{۵۷}

در پاره‌ای گزارش‌ها با استناد به تصاویر ماهواره‌ای و آمار و اطلاعات مربوط به کاهش نرخ رشد جمعیت و افزایش تعداد مراکز مرده‌سوزی در منطقه سین کیانگ سعی بر آن است تا از قتل و نابودی فیزیکی بخش‌هایی از گروه قومی اویغور پرده‌برداری شود. آدریان زنز در گزارشی که در سال ۲۰۲۰ منتشر کرد با اشاره به کاهش چشمگیر نرخ رشد جمعیت سین کیانگ از اوایل ۲۰۱۵ به این سو، یادآور شده است که روند کاهشی مورد نظر در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ به سطوح باورناپذیری رسیده است که به‌زعم وی یکی از علل اصلی این امر، مرگ‌ومیر شمار زیادی از بازداشت‌شدگان گرفتار در اردوگاه‌های بازآموزی بوده است.^{۵۸} همچنین گزارش شده است که به‌تازگی ساخت‌وساز کوره‌های مرده‌سوزی در سین کیانگ برای پنهان کردن قتل بسیاری از بازداشت‌شدگان افزایش یافته است که می‌تواند به‌مثابه قریب‌ه‌ای قلمداد شود که بر قتل شماری از اعضای گروه قومی اویغور دلالت دارد.^{۵۹} یک بخش از جمعیت اویغورها که با نظر داشت نقش کلیدی آنها در بازتولید و تداوم بخشی به هویت قومی و گروهی، به صورت

53. Re-education Camps

54. Maizland, Op. Cit.

55. Australian Strategic Policy Institute

56. <https://www.usatoday.com/in-depth/news/politics/2021/04/02/is-china-committing-genocide-what-you-need-know-uyghurs/7015211002/>; Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 23.

57. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 26.

58. Adrian Zenz, Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang, 2020, 8-9.

59. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 26.

هدفمند، برنامه‌ریزی‌شده و ویژه، در معرض بازداشت‌های خودسرانه، اعدام و قتل‌های فراقضایی قرار گرفته‌اند رهبران قومی، علمای مذهبی و روشنفکران هستند.

یک سازمان غیردولتی اویغور به نام پروژه حقوق بشر اویغور^{۶۰} در گزارش خود راجع به وضعیت اردوگاه‌های بازآموزی در سین کیانگ اعلام داشته است که روشنفکران اویغور در کانون اقدامات سرکوبگرانه دولت چین قرار گرفته‌اند؛ به‌گونه‌ای که برخی چهره‌های برجسته روشنفکری، قربانی ناپدیدسازی اجباری شده و برخی دیگر در اردوگاه‌ها به قتل رسیده‌اند. در گزارش یادشده برآورد شده است که از آوریل ۲۰۱۷ حدود ۳۸۶ نفر از روشنفکران و چهره‌های برجسته اویغور بازداشت شده‌اند که بسیاری از آنها قربانی ناپدیدسازی اجباری شده و دست‌کم مرگ پنج نفرشان اعلام شده است.^{۶۱} هدف‌گیری گزینشی و برنامه‌ریزی‌شده روشنفکران، رهبران قومی و شخصیت‌های برجسته مذهبی از آن حیث درخور اهمیت است که این بخش از جمعیت اویغورها به‌عنوان مخازن آگاهی و دانش تاریخی و فرهنگی قومی، واسطه انتقال موروث و ارزش‌های کهن به نسل‌های آتی بوده و بدین ترتیب نقشی تعیین‌کننده در بازتولید و پایایی هویت قومی دارند.^{۶۲} پر پیدا است که در نبود این بخش از جمعیت یا فرسودگی و ناتوان‌سازی آن، موجودیت اویغورها در مقام یک گروه قومی و کلیت اجتماعی متمایز، در معرض گسست و زوال قرار خواهد گرفت.

۳-۲- واردکردن صدمه شدید جسمی یا روحی به اعضای یک گروه

اویغورها چه در داخل اردوگاه‌های بازآموزی زندان‌گونه‌ای که دولت چین زیر نام «مراکز تربیت و آموزش فنی و حرفه‌ای» و با هدف نهایی تدارک بازداشت‌انبوه و فراقضایی بخش‌های گسترده‌ای از این گروه قومی ایجاد کرده است و چه در بیرون از این مراکز و در محیط عادی زندگی خود به‌صورت سازمان‌دهی شده و سیستماتیک، پیوسته در معرض سیاست‌ها، اقدامات و رفتارهایی هستند که منجر به ورود آسیب‌های شدید جسمی و روحی به آنها می‌شود. شکنجه جسمانی، خشونت جنسی و شکنجه روحی و روانی، اشکال عمده اقدامات آسیب‌رسانی هستند که اویغورها به‌ویژه در درون اردوگاه‌ها به‌صورت روزمره آنها را تجربه می‌کنند. مطابق اظهارات شاهدان عینی و بازداشتی‌های پیشین که از اردوگاه‌ها آزاد شده یا گریخته‌اند، به‌کارگیری شیوه‌های خشن و بی‌رحمانه برای بهنجارسازی و یا تنبیه آنها به‌واسطه

60. Uyghur Human Right Project

61. Finnegan, Op. Cit. 10.

62. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 26.

استنکاف از دستورات مقامات اردوگاه و یا عدم رعایت مقررات آنجا، بخشی از روال رایج و روزمره زندگی بازداشت‌شدگان در چنان مکان‌هایی است. نشانند روی صندلی شکنجه، پابند زدن و بستن به صندلی‌های ثقیل، تخت‌خواب، دیوار و سقف، بستن با غل و زنجیرهای سنگین، محرومیت طولانی‌مدت از غذا، زندان انفرادی، شلاق خوردن، ضربات سخت و پیوسته با وسایل فلزی و الکتریکی و یا طناب و سیم لخت، کشیدن ناخن^{۶۳} و محرومیت از خواب در دوره بازجویی^{۶۴} تجربیات همسان و همانند بسیاری از کسانی است که مدتی از عمر خود را در اردوگاه‌های بازآموزی سپری کرده‌اند.

خشونت جنسی، صورت دیگری از تحمیل صدمات شدید روحی یا جسمی بر اویغورهای درون و بیرون اردوگاه‌های بازآموزی است که گزارش‌های فراوانی درباره آن توسط رسانه‌ها و اندیشکده‌ها و نهادهای بین‌المللی حقوق بشری انتشار یافته است. به‌گونه‌ای که بازگویی خاطرات تجاوز و سوءاستفاده جنسی را می‌توان داستان مشترک زنان و دخترانی دانست که مدتی را در اردوگاه‌ها بوده‌اند.^{۶۵} بسیاری از زنان بازداشتی پیشین، تجاوز سیستماتیک و گسترده و انواع گوناگون سوء رفتار جنسی مانند تجاوز گروهی توسط مقامات امنیتی، برهنه کردن، خلوت با دختران جوان و آزار آنها، چمباتمه زدن با بدن لخت و آغشته سازی اندام جنسی با خمیر فلفل را گواهی نموده‌اند. همچنین زنان درون و بیرون اردوگاه‌ها پیوسته در معرض اقداماتی چون عقیم‌سازی اجباری، کارگذاری IUD (وسیله پیشگیری)، سقط‌جنین اجباری و تزریق داروها و انجام درمان‌های مختل‌کننده قاعدگی ماهیانه بوده و هستند.^{۶۶} علاوه بر آن ویدئوهایی در سراسر جهان منتشر گردیده و در دسترس عموم قرار گرفته که نشان می‌دهد زنان اویغوری به‌صورت سازمان‌دهی شده و سیستماتیک مورد تجاوز جنسی قرار گرفته‌اند.^{۶۷} ایسا بمپوراد در پژوهشی تاریخی پیرامون زنان و خشونت یادآور شده است: «تجاوز گسترده اغلب به نخستین مرحله در نابودسازی گروه دشمن مبدل می‌شود. [...] با درهم شکستن نظم اخلاقی و ساختار خویشاوندی، تجاوز گسترده چنان ابزاری در خدمت پاک‌سازی قومی عمل می‌کند.»^{۶۸}

سومین شکل عمده آسیب‌رسانی به اویغورها در منطقه سین کیانگ شکنجه‌های روحی و روانی

63. Ibid. 27.

64. Maizland, Op. Cit.

65. Ibidm.

66. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 29.

۶۷. گزارش‌های متعددی از تجاوز سازمان‌دهی شده به زنان در اردوگاه‌های نگهداری مسلمانان اویغور در چین روایت شده است. به نقل از بی‌بی‌سی ۳ فوریه ۲۰۲۱.

68. Störig, Op. Cit. 11.

است که بازداشتی‌ها درون اردوگاه‌ها بیش از همه در معرض آن قرار دارند. مغزشویی روزمره، تماشای اجباری پروپاگانداى حزب کمونیست، از بر کردن و تکرار شعارها و آموزه‌های حزبی، اجبار به انجام رفتارهای مغایر باورهای مذهبی مانند خوردن گوشت خوک و انداختن سجاده در آتش، انکار وجوهی از هویت قومی و مذهبی در برابر سایرین، خودانتقادی و ابراز ندامت در پیشگاه همگان، تهدید افراد بیرون از اردوگاه‌ها به بازداشت، بی‌خوابی دادن به بازداشتی‌ها، زندان انفرادی، اعدام‌های ساختگی، ایجاد سروصدای مزاحم به‌صورت پیوسته، قرار دادن بازداشتی‌ها در معرض ضربه و ناله‌های قابل شنیدن از اتاق‌های بازجویی و نظایر آن کردارهایی هستند که اویغورهای درون اردوگاه‌ها و در پاره‌ای موارد باشندگان شهرها و روستاهای اویغورنشین سین کیانگ هر روز به درجات و طرق مختلف قربانی آنها می‌شوند. فشار روحی و روانی ناشی از سوء رفتارهای یادشده گاهی اوقات به میزانی است که بازداشت‌شدگان به فکر خودکشی افتاده یا پس از رهایی مبادرت به خودکشی می‌کنند.⁶⁹ گذشته از آن، خطاب قرار دادن اویغورها با ادبیات یادآور نگرش‌های انسانیت‌زدایانه مانند اصطلاحات «عقب‌مانده»، «عهدبوقی»، «کندذهن و امل»، «اعتمادناپذیر»، «خائن به دولت»، «تروریست» و عبارتهای چون «شما انسان نیستید»، «شما شبیه انسان نیستید»، «اویغور بودن جرم است»، «قومی به نام اویغور وجود ندارد» و از این دست کاملاً رایج و معمول است.⁷⁰

۳-۳- قرار دادن عمدی یک گروه، در معرض وضعیت زندگی نامناسب که منتهی به زوال قوای جسمی تمام یا قسمتی از آن گروه شود

گزارش‌های تحقیقی و رسانه‌ای پرشمار منتشرشده از سوی مراجع مختلف راجع به وضعیت اویغورهای سین کیانگ جملگی، دربردارنده شواهد و مصادیقی است از این امر که حکومت چین و مقامات ملی و محلی حزب کمونیست با سیاست‌ها و اقدامات خود در عمل، این گروه قومی را در چنان وضعیت زندگی قرار داده‌اند که پیامد آن، زوال کلی یا جزئی قوای جسمی اعضای گروه یادشده خواهد بود. همان‌گونه که پیش از این نیز یادآوری شد بیش از یک میلیون اویغور از سال ۲۰۱۷ به این سو به‌صورت انبوه و بدون رعایت تشریفات قانونی و قضایی بازداشت شده و به اردوگاه‌های بازآموزی انتقال یافته‌اند؛ اردوگاه‌هایی که به هیچ عنوان وضعیت مناسبی نداشته و شرایط لازم برای یک زندگی متعارف را دارا نمی‌باشند. انتقال اجباری به اردوگاه نه‌تنها بازداشتی‌های اویغور را از خانه‌هایشان دور ساخته و آنها را به‌واسطه نگهداری

69. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 29-30.

70. Ibid. 17.

در سلول‌های شلوغ و پرازدحام و فاقد امکانات زیستی و بهداشتی مورد نیاز از داشتن یک زندگی عادی بی‌بهره می‌سازد، بلکه بازداشت‌شدگان را پیوسته در معرض محرومیت از غذای مناسب، پوشاک بسنده، مراقبت‌های پزشکی لازم و سکونتگاه زیست‌پذیر قرار می‌دهد.

در اردوگاه‌های شدت کنترل شده‌ای که بازداشتی‌ها، تمام‌وقت، زیر نظارت دوربین‌ها هستند هرگونه نافرمانی یا قصور در اطاعت از ضوابط و دستورات می‌تواند به محرومیت از غذا منجر شود. علاوه بر آن، بسیاری از بازداشتی‌ها شامل کسانی می‌شوند که در سنین فرزندآوری هستند و بازداشت طولانی‌مدت در وضعیت زیستی نامناسب که معمولاً با انجام اقدامات دارویی و درمانی مرتبط بر روی آنها همراه است، می‌تواند به قابلیت زادآوری‌شان آسیب زده یا آن را از بین ببرد.^{۷۱} فرسودگی شدید قوای جسمانی به‌واسطه به‌کارگیری در کار اجباری، آسیب دیگری است که بسیاری از اویغورهای درون و بیرون اردوگاه‌ها آن را تجربه کرده‌اند. مؤسسه سیاست‌گذاری راهبردی استرالیا برآورد کرده است که از سال ۲۰۱۷ بیش از ۸۰ هزار اویغور برای کار اجباری به کارخانه‌های متعلق به ۸۳ برند جهانی در سرتاسر چین فرستاده شده‌اند. شمار زیادی از اویغورها در چهارچوب طرح توسعه سین کیانگ در مزارع پنبه این منطقه و برای پنبه‌چینی به کار اجباری گماشته شده‌اند، چراکه چین در نظر دارد منطقه مذکور را به قطب تولید پارچه، منسوجات و تولید لباس تبدیل کند.^{۷۲}

برخی از اقدامات دولت چین شباهت فراوانی با جنایت تعقیب و آزار مداوم^{۷۳} به‌عنوان مصداقی از جنایت علیه بشریت (ماده ۷ اساسنامه) دارد؛ با این توضیح که متهم یا متهمان، بر خلاف حقوق بین‌الملل، قصد محروم کردن عمدی و شدید یک گروه یا مجموعه از حقوق اساسی‌شان را به دلیل هویت گروهی یا جمعی آنها دارد^{۷۴}؛ زیرا زندگی مردم اویغور روزانه از سوی دولت چین با استفاده از روش‌ها و ابزارهای مختلفی از جمله رفتارنگاری^{۷۵}، آزمایش دی‌ان‌ای و شیوه‌های زیست‌سنجی (بیومتریک) رصد می‌شود.^{۷۶} دادستان کشور چین در گزارش سالانه خود در سال ۲۰۱۴ اعلام کرد که مسئولان چین بیش از ۲۷ هزار نفر از مسلمانان ایغور را تنها در یک سال بازداشت کرده‌اند.

۳-۴- تحمیل اقداماتی که به قصد جلوگیری از توالد و تناسل در یک گروه صورت می‌گیرد

71. Ibid. 30-31.

72. Maizland, Op. Cit.

73. Persecution

۷۴. غلامرضا محمدنسل، مجموعه مقررات دیوان بین‌المللی کیفری (تهران: نشر دادگستر، ۱۳۸۵)، ۱۶.

75. Monitoring

76. Maizland, Op. Cit.

تحمیل اقدامات عمدی به‌منظور جلوگیری از فرزندآوری در یک گروه عبارت‌اند از: «قطع عضو جنسی، عمل عقیم‌سازی، کنترل اجباری تولیدمثل، جداسازی اجباری جنس‌های مخالف، ممنوعیت ازدواج و...». حکومت چین و مقامات ملی و محلی حزب حاکم با تلقی گروه قومی اویغور به‌عنوان سرچشمه اصلی تهدیدهای تروریستی برای امنیت ملی چین^{۷۷} مجموعه متنوعی از تدابیر و اقدامات را به کار بسته‌اند تا با جلوگیری از تولد و تناسل میان اویغورها نرخ زادآوری این گروه را به کمترین میزان ممکن کاهش دهند. عقیم‌سازی اجباری، کارگذاری وسایل درون رحمی پیشگیری از بارداری، اقدامات پیشگیری از حاملگی و تولد در زمان بازداشت و بازداشت انبوه افراد در سن باروری به‌منظور توقف فرزندآوری، در شمار مهم‌ترین اقداماتی هستند که مطابق گزارش‌های متعدد، توسط حکومت و مقامات چینی در منطقه سین کیانگ به قصد جلوگیری از تولد و تناسل در میان اویغورها به اجرا درآمده است.

اسناد دولتی درز کرده به بیرون در سال ۲۰۱۹ نشان می‌دهد که کارزاری فراگیر برای عقیم‌سازی گسترده زنان در مناطق روستایی در جریان است، چنانکه در دو شهرستان اویغورنشین ۱۴ و ۳۴ درصد همه زنان متأهل در سن فرزندآوری، به اجبار عقیم شده‌اند. در همین پیوند، در یک مطالعه راجع به زنان اویغور تبعیدی در ترکیه، مشخص شده است که ۲۵ درصد آنان عقیم شده‌اند، بی‌آنکه از قبل اطلاع یافته باشند. همچنین در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰ لوله رحمی صدها هزار نفر از زنان اویغور با انجام جراحی‌های عقیم‌سازی بسته شده است.^{۷۸} کارگذاری وسایل درون رحمی پیشگیری از بارداری اقدام دیگری است که زنان اویغور به‌صورت گسترده در معرض آن بوده‌اند. به‌گونه‌ای که در سال ۲۰۱۸ حدود ۸۰ درصد همه موارد کارگذاری‌های IUD در سرتاسر چین، در منطقه سین کیانگ انجام شده است، در حالی که این منطقه فقط ۱/۸ درصد جمعیت چین را دارد. این میزان کارگذاری IUD در سین کیانگ بیانگر یک افزایش ۷۷/۵ درصدی نسبت به چهار سال پیش است.^{۷۹}

سومین دسته از اقدامات انجام‌یافته با قصد جلوگیری از تولد و تناسل در میان اویغورها معطوف به کنترل زنان بازداشتی در اردوگاه‌های بازآموزی بوده است. بسیاری از زنان بازداشتی گواهی داده‌اند که به اجبار برای آنها IUD کار گذاشته‌اند و در صورت بارداری بودن آنها را مجبور کرده‌اند تا جنین خود را سقط کنند.^{۸۰} انجام آزمایش خون منظم و پیوسته، تزریق مواد ناشناخته، تجویز داروها و اعمال درمان‌های

77. Finnegan, Op. Cit. 7.

78. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 31.

79. Ibid. 32.

80. Mattis, Op. Cit.

مختل‌کننده قاعدگی و ضربه به قسمت پایین شکم، رفتارهای ضد زادآوری دیگری بوده است که زنان بازداشت شده به صورت سیستماتیک تجربه کرده‌اند.^{۸۱} بازداشت انبوه مردان و زنان اویغور در سنین باروری چهارمین تمهیدی است که حکومت چین و مقامات این کشور در چهارچوب کارزار پیشگیری از تولد و تناسل اویغورها به کار بسته‌اند. هدف از این اقدام آن است تا با جدا نگه‌داشتن اجباری زنان از مردان، روند زادآوری آنها را متوقف سازند.^{۸۲} بررسی و ارزیابی پیامدهای کاربست اقدامات و تدابیر حکومت و مقامات چینی در مناطق اویغورنشین سین کیانگ به روشنی بیانگر اثرگذاری چشمگیر چنان تکاپوهایی است. چنانکه در دو مورد از بزرگ‌ترین استان‌های اویغورنشین بین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ نرخ رشد جمعیت تا ۸۴ درصد کاهش یافته است. همچنین در سال ۲۰۱۹ در شهرهای کاشغر و ختن تنها حدود ۳ درصد از زنان متأهل در سن فرزندآوری زایمان داشته‌اند. با این حال، حکومت چین با تأیید کاهش رشد جمعیت در سین کیانگ و انکار ماهیت اجبارآمیز اقدامات انجام‌یافته، تمام تدابیر و اقدامات پیش‌گفته را در چهارچوب «سیاست جامع برنامه‌ریزی خانواده» توجیه می‌کند.^{۸۳}

۳-۵- انتقال اجباری اطفال یک گروه به گروه دیگر

در اوایل سال ۲۰۱۷ حکومت چین با طراحی یک سیاست جدید به‌صورتی گسترده به ایجاد کانون‌هایی مبادرت نمود تحت عنوان «مراکز سامان‌دهی رفاه کودک» که این مراکز در واقع مدارس شبانه‌روزی و پرورشگاه‌هایی بودند برای نگهداری تمام‌وقت کودکان و همچنین اطفالی که والدینشان هردو در بازداشت یا مشمول طرح کار اجباری بودند. حکومت چین با تعیین سهمیه برای شهرستان‌های منطقه سین کیانگ، آنها را مکلف کرده است تا هر یک تعداد معینی از چنان مراکزی را ایجاد نمایند. در سال ۲۰۱۷ تنها در کاشغر ۱۸ پرورشگاه جدید دایر شده است. گزارش شده است که این پرورشگاه‌ها که صدها کیلومتر دورتر از منازل کودکان واقع شده‌اند بسیار شلوغ و پرازدحام بوده و شرایطی غیرانسانی دارند. یک سند وزارت برنامه‌ریزی آموزشی چین فاش می‌سازد که بین ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹ شمار کودکان جدانشده از خانواده‌ها و انتقال‌یافته به مدارس شبانه‌روزی تحت اداره حکومت، در مناطق اویغورنشین سین کیانگ تا ۷۶/۹ درصد افزایش داشته است و از ۴۹۷۸۰۰ نفر به ۸۸۰۵۰۰ نفر افزایش پیدا کرده است. مطابق برنامه‌ریزی حزب کمونیست چین تا سال ۲۰۲۰ می‌باید تمام بیش از ۸۰۰ شهرستان منطقه سین کیانگ

81. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 32.

82. Ibid. 33.

83. Ibidem.

دست‌کم، یک تا دو مرکز از چنان مراکزی را دایر نمایند.^{۸۴}

پرورشگاه‌ها و مدارس شبانه‌روزی تحت اداره حکومت به دو طریق، قابلیت اویغورها برای بازآفرینی و حفظ بقا و موجودیت خود به‌عنوان یک گروه قومی متمایز را تهدید نموده و دستخوش کاستی و زوال می‌سازد. نخست، دگرگون ساختن ترکیب جمعیتی و کاستن از نرخ جانمایی جمعیت به‌واسطه انتقال بخشی مؤثر از اجتماع قومی که از ظرفیتی درخور توجه برای زادآوری بالقوه در آینده برخوردارند.^{۸۵} و دوم، آسان‌سازی فرایند «بازآموزی» و سیم‌کشی مجدد فرهنگی کودکان اویغور که آنها را در معرض مغزشویی پیوسته و آموزش‌های سیاسی و تصحیح‌گیری روان‌شناختی مطلوب حکومت و حزب کمونیست قرار داده و با بسترسازی برای ایجاد «شکاف بین نسلی» باعث می‌شود تا پیوند نسل‌های آینده اویغور با هویت قومی و مذهبی، فرهنگ، ارزش‌ها، آداب، سنت‌ها و باورهای متمایز گروهی‌شان گسسته گردد.^{۸۶}

۴- درنگی کوتاه پیرامون عنصر معنوی نسل‌زدایی اویغورها

همان‌گونه که در مقدمه یادآوری شد کانون توجه نوشتار پیش رو معطوف به واکاوی و ارزیابی میزان تحقق مصادیق پاره‌های عنصر مادی جرم نسل‌زدایی در زنجیره سیاست‌ها، تصمیم‌ها و اقدامات و عملیات دولت و مقامات ملی و محلی چین علیه اویغورهای مسلمان در منطقه سین کیانگ است و از این رو، پرداختن به عنصر معنوی جرم مورد نظر و بررسی ابعاد مختلف آن، در دستور کار نبوده است. در واقع، مطالعه ژرف‌کاوانه و تفصیلی عنصر معنوی نسل‌زدایی اویغورها، خود، مستلزم پژوهش مستقلی است. با این حال، با نظرداشت سطوح بالای به‌هم‌پیوستگی و درهم‌تنیدگی عناصر مادی و معنوی جرم نسل‌زدایی و اثرگذاری تعیین‌کننده این امر بر فراهم شدن امکان رسیدگی به این جرم در دیوان کیفری بین‌المللی، کوشش شده است تا در بخش حاضر پژوهش، پیرامون عنصر معنوی نسل‌زدایی اویغورها، درنگی هرچند کوتاه و گذرا صورت پذیرد.

در ادبیات حقوق کیفری بین‌المللی با الهام از مفاد ماده ۲ معاهده منع و مجازات جنایت نسل‌زدایی و ماده ۶ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی از سوءنیت ویژه و «قصد خاص» به‌منظور نابودی تمام یا بخشی از یک گروه ملی، قومی، نژادی یا مذهبی به‌مثابه یک کل، از طریق اعمال برشمرده در مواد پیش‌گفته، به‌عنوان مؤلفه کانونی عنصر معنوی جرم نسل‌زدایی تعبیر می‌شود. لمکین در کسوت

84. Ibid. 34.

85. Ibid. 35.

86. Finnegan, Op. Cit. 12.

مبدع و پدیدآور مفهوم نسل‌زدایی بر آن است که «اعمال احصاء شده در عنصر مادی، وابسته به قصد جنایی به‌منظور نابودی یا فلج کردن دائمی یک گروه انسانی است».^{۸۷} دادگاه کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی پیشین نیز در پرونده یلیسیچ^{۸۸} یادآور شده است قصد خاص برای نابودی تمام یا بخشی از یک گروه انسانی به‌عنوان یک کلیت، همان شاخص ویژگی‌بخش و متمایزکننده جرم نسل‌زدایی از سایر جنایات بین‌المللی و جرایم عادی است.^{۸۹} در واقع، به پیروی از قطعنامه (۱)۹۶ مجمع عمومی ملل متحد می‌توان اذعان داشت که قصد خاص معطوف به نابودسازی و براندازی کلی یا بخشی گروه‌های انسانی هدف‌گیری شده، به‌منزله سازمایه اصلی و شالوده عنصر معنوی جرم نسل‌زدایی، دلالت بر گونه‌ای باور به «انکار حق موجودیت گروه‌های انسانی [هدف] به‌مثابه یک کل» دارد.^{۹۰}

قصد مورد نظر را نیز فارغ از انگیزه‌های نهانی و نهایی برانگیزنده و رهنمون چنان قصدی، می‌توان بر پایه اعلام صریح یا تلویحی آن و یا از طریق بررسی و ارزیابی حقایق همبسته و آشکارساز مانند وسایل به کار برده شده توسط مرتکبان، وضعیت و هویت گروهی قربانیان، نظام‌مندی و سازمان‌یافتگی و برنامه‌دار بودن اعمال مجرمانه ارتكابی، بافت و بستر و مدت‌زمان رخداد جرم و مانند آن احراز نمود.^{۹۱} در منطقه سین کیانگ بازداشت انبوه اویغورها و انتقال آنها به اردوگاه‌های بازآموزی و همچنین ناپدیدسازی اجباری و اعدام و قتل‌گزینش شده و هدفمند گروه‌هایی از بازداشت‌شدگان، جملگی، مسبوق به مصوبات، اسناد سیاستی، تصمیم‌ها و فرمان‌های رسمی و اداری بوده است که در بردارنده عبارت‌ها و بندهایی هستند که قصد ریشه‌کنی و نابودی موجودیت و هویت جمعی اویغورها به‌عنوان یک گروه قومی متمایز را آشکارا می‌توان از آنها استنباط نمود. چنان‌متون و اسناد و تمهیداتی که در چهارچوب کارزار موسوم به «جنگ خلق علیه ترور»^{۹۲} و برنامه دامنه‌دار مبارزه با تروریسم، افراط‌گرایی و جدایی‌خواهی و پیرو اتخاذ سیاست «ضربه کوبنده»^{۹۳} در ۲۰۰۱ و تصویب قوانینی چون قانون جدید امنیت ملی در ۲۰۱۵، قانون ضد‌تروریسم در ۲۰۱۵ و مقررات منطقه‌ای ضد افراط‌گرایی سین کیانگ در ۲۰۱۶^{۹۴} صادر

۸۷. مرتضی جوانمردی صاحب، «نسل‌زدایی: ساختار عناصر جرم»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۶۸، ۵۱۷ (۱۳۸۴)، ۳۹.

88. Jelusic

۸۹. کیتی چاپیساری، همان، ۱۰۵.

90. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 36.

۹۱. جوانمردی صاحب، همان، ۳۹-۴۲.

92. The People's War on Terror

93. Strike Hard

94. Finnegan, Op. Cit. 6-8.

و ابلاغ شده است با ارجاع به گروه‌هایی از اقلیت قومی اویغور، در بردارنده عبارت‌هایی هستند از این دست: «تومورها را ریشه‌کن کنید»، «آنها را کاملاً نیست و نابود کنید... آنها را از بیخ و بن بر کنید»، «هرکسی را که باید جمع‌آوری شود، جمع کنید»، «مطلقاً رحم و شفقت نشان ندهید»، «ریشه‌هایشان را بخشکانید»^{۹۵}، «اصل و نسبشان را از بین ببرید»، «پیوندهایشان را بگسلید و درهم بشکنید»^{۹۶}.

زبان استعاری به کار گرفته شده توسط مقامات ملی و محلی چین در توصیف اویغورها و اقدامات انجام‌یافته علیه آنها نیز جای تردید چندانی در خصوص قصد ریشه‌کنی و به نابودی کشاندن آنها به‌عنوان یک گروه قومی باقی نمی‌گذارد؛ استعاره‌هایی چون «علف‌های هرز»، «افشانه‌پاشی شیمیایی علف‌های هرز»، «طاعون سرایت‌پذیر»، «غده بدخیم»، «ویروس»، «سرطان»، «جراحی ریشه‌ای و تهاجمی» و مانند آن.^{۹۷}

علاوه بر آن، کنکاش در ماهیت و پیامدهای سیاست‌ها، تصمیم‌ها و اقدامات طراحی و اجرا شده علیه اویغورها و ارزیابی دقیق حقایق همبسته با آنها، به‌روشنی، بیانگر آن است که چنان سیاست‌ها، تصمیم‌ها و اقدام‌هایی در چهارچوب نوعی کارزار برنامه‌ریزی شده، گسترده و نظام‌مند به‌منظور نابودی و ریشه‌کنی و براندازی گروه‌بندی قومی اویغورها تمهید و پیاده‌سازی شده است. بازداشت گسترده و فراگیر اویغورها موسوم به کارزار ضربه سخت، وجود طرحی کلی برای بازداشت گسترده، پایش مستمر و منظم سیاست‌ها و قوانین کنترل مولید و مقابله شدید با موارد نقض آنها، درهم شکستن بنیان‌های زندگی خانوادگی اویغورها، از هم گسیختن پیوندهای اجتماعی و تعلقات گروهی و هویتی آنها، تخریب و تغییر کاربری مساجد و مکان‌های مقدس سین کیانگ و عملیات و اقدام‌های همسان دیگری از این دست، جملگی، شواهد و قرائنی هستند که بر پایه آنها می‌توان از قصد مقامات چینی برای نابودسازی کلی یا جزئی اویغورها به‌عنوان یک گروه قومی پرده برداشت.^{۹۸}

۵- مسئولیت مقامات چین در قبال نسل‌زدایی اویغورها

نظر به اینکه در گزارش‌های پرشمار مؤید رخداد پاره‌های پنج‌گانه جرم نسل‌زدایی در سین کیانگ، به گواهی اسناد سیاستی و فرامین صادره از سوی حکومت و مقامات چین و همچنین سیاست‌ها و اقدامات

95. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 10.

96. Mattis, Op. Cit.

97. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 37-39.

98. Newlines Institute for Strategy and Policy, Op. Cit. 39-44.

به اجرا گذاشته شده در مناطق اویغور نشین^{۹۹} و با نظر داشت توضیحات ارائه شده در بخش‌های پیشین، به روشنی، می‌توان قصد و برنامه‌ریزی آگاهانه برای نابودی گروه قومی اویغور و از بین بردن توانمندی این گروه برای بازتولید خود را استنباط نمود، بنابراین قطع نظر از مسئولیت بین‌المللی دولت چین از دیدگاه رهیافت مسئولیت کیفری بین‌المللی، این پرسش اساسی مطرح می‌شود که تا چه میزان امکان تعقیب، محاکمه و مجازات مقامات دولت چین در قبال نسل‌زدایی اویغورها وجود دارد؟ و اگر پاسخ مثبت باشد بر مبنای چه مقرراتی و به چه شیوه‌هایی؟

بر اساس موازین حقوق بین‌الملل^{۱۰۰}، کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی (۱۹۴۸) و نیز به موجب ماده ۶ اساسنامه دیوان، موجبات مسئولیت کیفری مقامات چینی اعم از دولتی و غیردولتی در نسل‌زدایی اویغورها فراهم است. اشکال مسئولیت مقرر در ماده ۲۵ و ۲۸ اساسنامه، شامل مباشرت، شرکت، معاونت، دستور دادن و نیز مسئولیت فرماندهی، محقق است.^{۱۰۱} همچنین، آن‌گونه که از گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی مستفاد می‌شود در میان افراد درگیر در فرایند نسل‌زدایی اویغورها، از بالاترین مقامات دولتی تا مقامات دون‌پایه نظیر نگهبانان حضور دارند که همین اسناد و شواهد می‌تواند زمینه محکومیت آنان را بر مبنای مدل مسئولیت ناشی از فعالیت مجرمانه مشترک^{۱۰۲} موضوع ماده ۲۵ (د) فراهم نماید.^{۱۰۳} مقامات دولتی در قبال ترک‌های خود مبنی بر عدم جلوگیری از جرایم ارتكابی از سوی زیردستان نیز مسئول شناخته می‌شوند.

اما از نظر شکلی، اولین مانع در مسیر ارجاع وضعیت اویغورها به دیوان یا قضایی ساختن آن، داشتن حق وتو از سوی مهم‌ترین متهم این قضیه یعنی دولت چین است. چین به‌عنوان یک عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل با بهره‌مندی از حق وتو بارها در قبال ارجاع وضعیت کشورهای دیگر نظیر میانمار به دیوان کیفری بین‌المللی مخالفت ورزیده است. مقامات دولت چین که خود در مظان اتهام نسل‌زدایی هستند بی‌گمان حاضر به ارجاع وضعیت اقلیت قومی اویغورها در اجرای بند ۱ ماده ۱۳ به دیوان نخواهند شد. تنها امکانی که برای تعقیب و پیگیری قضیه اویغورها باقی می‌ماند استفاده از اختیارات علی‌الرأس

99. Ibid. 35-46.

100. Bar Human Rights Committee of England and Wales, Op. Cit.

101. Amnesty International, "China: "Where Are They": Time for answers about mass detention in the Xinjiang Uighur Autonomous Region", September 23, 2018.

102. Joint Criminal Enterprise

۱۰۳. گیدئون بوس، جیمز ال بیشاف و ناتالی ال. رید، اشکال مسئولیت در حقوق کیفری بین‌المللی، ترجمه حسین آقایی جنت‌مکان (تهران: جنگل، ۱۳۹۷)، ۳۱۲.

دادستان دیوان بر اساس ماده ۱۵ (۳) هست که آن هم تاکنون اتفاق نیفتاده است. به همین دلیل است که رسیدگی به اقدامات و سیاست‌های نسل‌زدایی دولت چین با ابهام شدید مواجه است. با آنکه بسیاری از مراجع و نهادهای بین‌المللی هم‌نوا با پاپ رهبر کاتولیک‌های جهان از اویغورها به‌عنوان مردمانی ستمدیده یاد کرده‌اند و خواهان حمایت مؤثر جامعه جهانی از آنها شده‌اند، اما برخورد جامعه بین‌المللی با وضعیت مناطق اویغورنشین سین کیانگ همسان و یگانه نبوده است. در حالی که دولت ایالات متحده آمریکا و پارلمان‌های کانادا، هلند و بریتانیا سیاست‌ها و اقدامات حکومت چین در قبال اویغورها را زیر نام نسل‌زدایی توصیف کرده‌اند و همچنین اتحادیه اروپا نیز به انتقاد از طرز رفتار چین با گروه قومی اویغور پرداخته است و جملگی آنها برخورد فعال و مؤثر با مسئله را ضروری دانسته‌اند، بسیاری دیگر از دولت‌ها و کنشگران بین‌المللی بی‌تفاوتی پیشه نموده و یا حتی به حمایت از حکومت چین روی آورده‌اند. چنانکه در جولای ۲۰۱۹ که شماری از دولت‌های اغلب اروپایی و غربی در نامه‌ای خطاب به رئیس شورای حقوق بشر سازمان ملل اقدامات چین را در سین کیانگ محکوم کردند، هم‌زمان شمار قابل توجهی از سایر دولت‌ها از جمله پاکستان و عربستان سعودی در نامه‌ای متفاوت پیشرفت‌های «درخور توجه چین» در زمینه حقوق بشر و کوشش‌های آن برای «مبارزه با تروریسم» در سین کیانگ را ستودند. حفظ پیوندهای اقتصادی و روابط راهبردی با چین از مهم‌ترین دلایل نحوه موضع‌گیری دسته‌های دولت‌ها ذکر شده است.^{۱۰۴}

در همین پیوند بسیاری از کارشناسان دلیل این سکوت یا پشتیبانی را دو چیز می‌دانند: نخست، پیوندها و همکاری‌های اقتصادی و روابط تجاری گسترده با گول تجاری چین و دوم، نامطلوب بودن کارنامه و تهدیدستی دولت‌های سکوت‌پیشه و پشتیبان چین در رعایت موازین حقوق بشر و نیاز آنها به بهره‌گیری از پشتیبانی چین به‌عنوان عضو دائمی شورای امنیت سازمان ملل متحد. برای نمونه، دولت جمهوری اسلامی ایران بنا به محذورات و محدودیت‌های اقتصادی و راهبردی تاکنون هیچ‌گونه اعتراضی به وضعیت اویغورها نداشته و حتی بر آن است تا بزرگ‌ترین قرارداد اقتصادی خود را با عنوان موافقت‌نامه همکاری راهبردی با دولت چین کمونیست منعقد سازد. متأسفانه، دادستان دیوان کیفری بین‌المللی نیز در بیانیه خود در نوامبر سال ۲۰۲۰ با نفی صلاحیت قضایی خود از آغاز تحقیقات علیه چین خودداری ورزید.^{۱۰۵}

104. Maizland, Op. Cit.

105. James Griffiths, "China avoids ICC prosecution over Xinjiang for now, but pressure is growing", CNN, Retrieved 19 December 2020.

نتیجه‌گیری

شمار شایان توجهی از اخبار و گزارش‌های انتشار یافته توسط رسانه‌های بین‌المللی درباره وضعیت مناطق اویغورنشین ایالت سین کیانگ و همچنین داده‌ها و یافته‌های پاره‌ای گزارش‌های منتشرشده از سوی اندیشکده‌ها و نهادهای بین‌المللی غیردولتی و مجامع حقوق بشری به‌ویژه گزارش مؤسسه افق‌های نوین برای استراتژی و سیاست‌گذاری، جملگی، گواهی بر آن دارند که دولت چین کارزاری گسترده، فراگیر، برنامه‌ریزی‌شده و نظام‌مند برای نابودی و ریشه‌کنی گروه قومی اویغور تمهید نموده و در دست اجرا دارد. بر همین اساس، گمان ارتکاب جنایت نسل‌زدایی اویغورها توسط دولت چین و مقامات ملی و محلی و گماشتگان این دولت به دغدغه و چالشی جدی برای بخش عمده‌ای از اعضای جامعه بین‌المللی و دستور کاری درخور اعتنا برای ژرف کاوی و اندیشه‌ورزی در پهنه‌های معرفتی چون حقوق کیفری بین‌الملل، حقوق بشر، حقوق بشردوستانه بین‌المللی و دیگر حوزه‌های دانشی همبسته و هم‌گهر، مبدل شده است. در همین راستا، نوشتار پیش رو را می‌توان تکاپویی فکری انگاشت که با بهره‌گیری از آموزه‌ها و تفکرافزارهای حقوق کیفری بین‌المللی و سایر قلمروهای اندیشگی همبسته، درصدد برآمده است تا به این مسئله بپردازد که تا چه میزان تحقق پاره‌های عنصر مادی نسل‌زدایی اویغورها را می‌توان محرز دانست تا بتوان بر پایه آن امکان رسیدگی دیوان کیفری بین‌المللی به اتهام ارتکاب جنایت نسل‌زدایی توسط مقامات ملی و محلی دولت چین بر اساس تحقیقات علی‌الرأس دادستان دیوان را موجه و معتبر دانست؟ دستاوردهای کوشش فکری انجام‌یافته برای پاسخ به این پرسش کانونی را می‌توان در بندهای زیر به عبارت آورد:

۱- با نظرداشت مفاد ماده ۲ معاهده منع و مجازات جرم نسل‌زدایی ۱۹۴۸ و ماده ۶ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، نظریه‌های نسل‌زدایی فرهنگی و فرایندانگاری نسل‌زدایی، به‌رغم نوآوری‌های فکری، به دلیل بی‌بهره بودن از پشتوانه قانونی و عدم اتکا به رکن قانونی، نمی‌تواند چونان شالوده و مبنایی متقن و معتبر، دست‌مایه طرح اتهام نسل‌زدایی اویغورها توسط دولت و مقامات چین قرار گیرد و بنابراین، ناگزیر، به اتکای رهیافت مسئولیت کیفری بین‌المللی، می‌توان مقامات ملی و محلی دولت چین و گماشتگان آنها را در برابر رفتارهای مجرمانه هدف‌گیری شده در راستای نابودسازی اویغورها پاسخگو نمود.

۲- شواهد و قرائن محکمه‌پسند و داده‌های معتبر و شایان توجه فراوانی می‌توان ارائه نمود که به‌موجب آنها تحقق و وقوع پاره‌های پنج‌گانه عنصر مادی جنایت نسل‌زدایی در خصوص اویغورهای

سین کیانگ محرز است.

۳- شمار زیادی از اسناد و مکاتبات و صورت‌جلسات رسمی و دولتی درز یافته مرتبط با نهادهای ملی و محلی و همچنین اظهارات و بیانیه‌های مراجع و مقامات چین، به‌روشنی، بیانگر آن است که پاره‌های پنج‌گانه عنصر مادی ارتکاب جنایت نسل‌زدایی علیه اویغورها، متکی به برنامه‌ریزی و نوعی طرح کلی و قصد خاص برای نابودسازی و ریشه‌کنی این گروه قومی بوده است.

۴- وجود شواهد و قرائن پرشمار معتبر و استنادپذیر برای احراز و اثبات عناصر مادی و معنوی ارتکاب جنایت نسل‌زدایی علیه اویغورها پایه و پشتوانه استوار و اتکاپذیری فراهم می‌آورد که دادستان دیوان کیفری بین‌المللی با بهره‌گیری از آنها می‌تواند درخواست خود را جهت آغاز تحقیق درباره اتهام نسل‌زدایی اویغورها توسط مقامات چین تسلیم شعبه مقدماتی دیوان نماید.

۵- به‌رغم وجود شواهد و قرائن فراوانی که بر تحقق پاره‌های پنج‌گانه عنصر مادی و عنصر معنوی ارتکاب جنایت نسل‌زدایی در سین کیانگ توسط مقامات ملی و محلی چین علیه گروه قومی اویغور دلالت دارد و با وجود سازکارهای حقوقی ناظر به امکان قرار گرفتن این موضوع در دستور کار دیوان کیفری بین‌المللی، بنا به دلایل مختلف، رسیدگی به آن در دیوان، از چشم‌انداز روشنی در افق جامعه بین‌الملل برخوردار نیست. دوگانگی برخورد دولت‌ها با موضوع یادشده می‌تواند یکی از موانع اصلی تحقق امکان رسیدگی به آن در دیوان باشد. به‌گونه‌ای که دولت‌های اغلب اروپایی و غربی به همراه برخی نهادهای جهانی حقوق بشری، ارتکاب جنایت نسل‌زدایی توسط حکومت و مقامات چین را محرز می‌دانند، اما بسیاری دیگر از دولت‌ها، از جمله دولت‌های جوامع اسلامی که اویغورها به‌واسطه همسانی‌های دینی و عقیدتی چشم‌یاری به آنها دارند، بیشتر، سکوت پیشه نموده یا حتی به حمایت از چین گرایش دارند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اردبیلی محمدعلی، محمدجعفر حبیب زاده و حسین فخرناب. «نسل‌کشی و ضرورت جرم‌انگاری آن در حقوق ایران». پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۱۰، ۳ (۱۳۸۵)، ۱-۲۶.
<http://clr.modares.ac.ir/article-20-12313-fa.html>
- بوس، گیدیون، جیمز ال بیشاف و ناتالی ال. رید. اشکال مسئولیت در حقوق کیفری بین‌المللی، ترجمه حسین آقایی جنت‌مکان. تهران: جنگل، ۱۳۹۷.
- جاویدزاده، حمیدرضا. «سیاست‌های پیشگیرانه سازمان ملل متحد در قبال نسل‌کشی»، پژوهش حقوق عمومی، ۱۳، ۳۳ (۱۳۹۰)، ۱-۴۴.
https://qjpl.atu.ac.ir/article_2416.html
- جوانمردی صاحب، مرتضی. «نسل‌زدایی: ساختار عناصر جرم». مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۶۸، ۵۱۷ (۱۳۸۴)، ۱-۴۸.
https://jflps.ut.ac.ir/article_11194.html
- کوشا، سهیلا، اسماعیل طهمورثی و فاطمه سوهانیان. «رویه قضایی دیوان کیفری بین‌المللی در گزینش پرونده‌های ارجاعی»، مطالعات حقوق عمومی، ۴۹، ۲ (۱۳۹۸)، ۳۵۱-۳۶۷.
<https://doi.org/10.22059/jpls.2018.257198.1732>
- کیتی چایساری، کریانگ ساک. حقوق کیفری بین‌المللی، ترجمه حسین آقایی جنت‌مکان. تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۳.
- شریفی، محسن. «ارکان نسل‌کشی در پرتو اسناد و رویه قضایی بین‌المللی». تعالی حقوق، ۴، ۲ (۱۳۹۰)، ۶۹-۹۴.
magiran.com/p1034040
- فضل‌الله همدانی، رشیدالدین. جامع التواریخ، به کوشش محمد روشن و مصطفی موسوی. تهران: البرز، ۱۳۷۳.
- فخر، حسین. «مفهوم نسل‌کشی در پرتو رأی دیوان بین‌المللی کیفری رواندا». همایش جهانی شدن حقوق و چالش‌های آن، مشهد، ۱۳۸۵.
<https://civilica.com/doc/57692>
- صابر، محمود. آیین دادرسی دیوان کیفری بین‌المللی. تهران: نشر دادگستر، ۱۳۸۸.
- عزیزی، ستار و محمد حاجی. «تعامل بین ممنوعیت قراردادی نسل‌کشی و قاعده آمره ممنوعیت نسل‌کشی». حقوقی بین‌المللی، ۲۸، ۴۵ (۱۳۹۰)، ۱۳-۵۱.
Doi: 10.22066/CILAMAG.2011.16890
- محمدنسل، غلامرضا. مجموعه مقررات دیوان بین‌المللی کیفری. تهران: نشر دادگستر، ۱۳۸۵.
- یاقوتی، ابراهیم و عزیزه بهلولی. «مجازات جرم نسل‌کشی در دیوان بین‌المللی کیفری و دیوان‌های رواندا و یوگسلاوی». مطالعات فقه اقتصادی، ۱، ۱ (۱۳۹۸)، ۱۳۵-۱۵۵.
Doi: 20.1001.1.26767163.1398.1.1.6.1

ب) منابع خارجی

- Amnesty International. "China: "Where are they" Time for answers about mass detentions in the Xinjiang Uyghur Autonomous region", September 23, 2018. Available at <https://www.amnestyusa.org/reports/china-where-are-they-time-for-answers-about-mass-detention-in-the-xinjiang-uyghur-autonomous-region/>

- Bar Human Rights Committee of England and Wales. "Responsibility of States under International Law to Uyghurs and other Turkic Muslims in Xinjiang, China". *Briefing Paper*, 2020, Retrieved 10 May 2021 in www.barhumanrights.org
- "China: Moves to Crush Uighur Independence Movement". Progressive Muslima News, Archived from the original on 11 April 2008. Retrieved 11 April 2008.
- Davidson, Helen. "Campaigners Call for Global Response to "Unprecedented" Oppression in Xinjiang". *The Gurdian*, Monday, 19 April 2021.
- Finnegan, Ciara. "The Uyghur Minority in China: A Case Study of Cultural Genocide, Minority Rights and the Insufficiency of International Legal Framework in Preventing State-Imposed Extinction". *Laws*, 9, 1(2020), 1-20. <https://doi.org/10.3390/laws9010001>
- Griffiths, James. "China avoids ICC prosecution over Xinjiang for now, but pressure is growing". CNN. Retrieved 19 December 2020. Available at <https://www.cnn.com/2020/12/14/china/china-xinjiang-icc-biden-intl-hnk/index.html>
- Hessler, Peter. *Oracle Bones: A Journey Between China's Past and Present*. New York: Harper Collins, 2006.
- Maizland, Lindsay. "China's Repression of Uyghurs in Xinjiang", Council for Foreign Relations, Retrieved 7 June 2021 at www.cfr.org
- Mattis, Peter. "Yes, the Atrocities in Xinjiang Constitute a Genocide". *Foreign Policy*, Retrieved 15 April 2021.
- Newlines Institute for Strategy and policy. *The Uyghur Genocide: A Examination of China's Breaches of the 1948 Genocide Convention*, 2021, 1-55.
- Ramzy, Austin and Chris Buckley. "Absolutely No Mercy: Leaked Files Expose How China Organized Mass Detentions of Muslims". *The New York Times*, 16 Nov. 2019, www.nytimes.com/interactive/2019/11/16/world/asia/china-xinjiang-documents.html.
- Stanton, Gergory. "The Ten Stages of Genocide". Retrieved 7 June 2021. www.genocidewatch.net,2016
- Störig, Henrietta. "The Uyghurs of China: A Genocide in the Making, Tracking the Stages of Genocide". B.A. diss., Malmö University, 2020. Available from: <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-22678>
- Toops, Stanley. "The Population Landscape of Xinjiang/East Turkestan". *Inner Asia*, 2, 2(2000), 155-170. <https://www.jstor.org/stable/23615555>
- Zenz, Adrian. *Sterilizations, IUDs, and Mandatory Birth Control: the CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang*, 2020. Available at https://www.researchgate.net/publication/343971074_Sterilizations_IUDs_and_Mandatory_Birth_Control_The_CCP's_Campaign_to_Suppress_Uyghur_Birthrates_in_Xinjiang
- Provost, René & Payam Akhavan (eds). *Confronting Genocide (Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, 7. Cham: Springer Dordrecht, 2011. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-9840-5>